

Evropski pokret
Crna Gora

**SPOLJNA POLITIKA ZEMALJA
VIŠEGRADSKE GRUPE (V4) I
ZAPADNOG BALKANA (WB6)
U VRIJEME KRIZE 2022-2024.**

-
- **Visegrad Fund**
-
-

Podgorica, 2024.

Evropski pokret
Crna Gora

SPOLJNA POLITIKA ZEMALJA VIŠEGRADSKE GRUPE (**V4**) I ZAPADNOG BALKANA (**WB6**) U VRIJEME KRIZE 2022-2024.

-
- Visegrad Fund
-
-

Podgorica, 2024.

SPOLJNA POLITIKA ZEMALJA VIŠEGRADSKE GRUPE (V4) I ZAPADNOG BALKANA (WB6) U VRIJEME KRIZE 2022-2024.

Izdavač

Evropski pokret u Crnoj Gori

Za izdavača

Momčilo Radulović

Priredio

Momčilo Radulović

Dizajn/Priprema

IMPULS studio

Evropski pokret u Crnoj Gori

Vasa Raičkovića 9, 81000 Podgorica

Tel/Fax: 020/268-651;

Email: office@emim.org

Web: www.emim.org

* * *

Napomena:

Stavovi izraženi u ovom dokumentu su stavovi autora i ne odražavaju nužno stavove Međunarodnog fonda Višegrad ili Evropskog pokreta u Crnoj Gori..

SADRŽAJ

Autori	6
ČEŠKA REPUBLIKA	7
MAĐARSKA	15
POLJSKA	25
SLOVAČKA	31

Češka Republika – EUROPEUM Institut za evropsku politiku

Autor: Jana Juzová

Mađarska – Institut za spoljne poslove i trgovinu

Autori: Julianna Ármás i Ferenc Németh

Poljska – Varšavski institut

Autor: Jakub Lachert

**Slovačka – Istraživački centar Slovačke
asocijacije za spoljnu politiku**

Autor: Tomáš Strážay

Autor: Jana Juzová

STAV ČEŠKE PREMA PROCESU PRISTUPANJA EU I INTEGRACIJI ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA

Od svog pristupanja Evropskoj uniji, Češka Republika je tradicionalno bila jedan od glavnih zagovornika daljeg proširenja Unije na jugoistočnu i istočnu Evropu. Zapadni Balkan, zajedno sa Istočnom Evropom, zauzima značajno mjesto među spoljnopolitičkim prioritetima Češke, a stabilnost, prosperitet, te demokratska i proevropska orijentacija ovih zemalja su od suštinskog značaja za Češku zbog geografske blizine, političkih i ekonomskih veza, te istorijskih i međuljudskih odnosa¹.

Osim toga, podrška demokratizaciji i evroatlantskoj integraciji zemalja Zapadnog Balkana dijeli se kroz cijeli politički spektar u Češkoj, pri čemu se sve glavne stranke slažu oko cilja stvaranja prosperitetnog demokratskog regiona koji je čvrsto ukorijenjen u strukturama EU. Čak i tokom mandata vlade koju je predvodio Andrej Babiš između 2017. i 2021. godine, saveznika Viktora Orbána, politička podrška proširenju EU na Zapadni Balkan ostala je visoka, pri čemu je tadašnji premijer zagovarao, na primjer, protiv francuskog veta na otvaranje pristupnih pregovora s Albanijom i Sjevernom Makedonijom 2019. godine².

Međutim, motivacije i objektivnost Babiša su dovedene u pitanje zbog njegovog saveza s Orbánom, Janezom Janšom iz Slovenije i Aleksandrom Vučićem³ iz Srbije, te njegovog ponovnog promovisanja Srbije u procesu evropskih integracija uprkos njenom kontinuiranom demokratskom padu⁴. Stav Babiša i njegove populističke stranke ANO je, s druge strane, različit u pogledu Ukrajine, sa čvrstim protivljenjem njenom članstvu u EU.

Kada je riječ o Zapadnom Balkanu, jedini potencijalni remetilački faktor na češkoj političkoj sceni je krajnje desna stranka Sloboda i direktna demokratija – iako su njeni lideri do sada ćutali o proširenju EU, njihov ekstremni nacionalizam, češki protekcionizam i anti-EU osjećanja mogli bi se odraziti i na njihov stav prema prihvatanju novih i siromašnijih članica u Uniju.

1 Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, Concept of the Czech Republic's Foreign Policy, https://mzv.gov.cz/file/1574645/Concept_of_the_Czech_Republic_s_Foreign_Policy.pdf.

2 "EU's Balkan breakdown reveals split among leaders," Politico, <https://www.politico.eu/article/eus-balkan-breakdown-reveals-split-among-leaders/>.

3 "Summit Hears Demography, not Climate is Key Question for Europe's Survival," Balkan Insight, <https://balkaninsight.com/2021/09/23/summit-hears-demography-not-climate-policy-is-key-question-for-europes-survival/>.

4 "Babiš s Orbánem se opřeli do Bruselu. Pro bezpečnost EU prý nedělá dost," iDNES, https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/andrej-babis-madarsko-reportaz-hranice-uprchlici-migracni-krize.A210922_104538_zahranicni_rts, "Czech PM attends Bled Strategic Forum in Slovenia," Radio Prague International, <https://english.radio.cz/czech-pm-attends-bled-strategic-forum-slovenia-8727323>.

Podrška evroatlantskim ambicijama zemalja iz oba regiona bila je među prioritetima tokom oba predsjedavanja Češke Republikom Savjetu EU, 2009. i 2022. godine. Tokom predsjedavanja u drugoj polovini 2022. godine, napredak u procesu proširenja na Zapadni Balkan postao je jedan od glavnih uspjeha predsjedavanja. Nakon prelomne odluke Evropskog savjeta u junu 2022. godine da dodijeli status kandidata Ukrajini i Moldaviji, na kraju francuskog predsjedavanja EU, Češka Republika je težila da postigne napredak i u pogledu Zapadnog Balkana u duhu uravnoteženog pristupa.

Tokom češkog predsjedavanja organizovane su prve međuvladine konferencije sa Albanijom i Sjevernom Makedonijom, dodijeljen je status kandidata Bosni i Hercegovini i postignut je dogovor o viznoj liberalizaciji za Kosovo. Pored toga, Češka je unaprijedila koncept postepene integracije zemalja Zapadnog Balkana u EU i predložila oblasti u kojima bi bila moguća veća integracija, te pozvala predstavnike Zapadnog Balkana na neformalne sastanke ministara EU na teme od zajedničkog interesa, poput energetike, spoljne politike ili migracija. Predsjedavanje je organizovalo Ministarski forum EU-Zapadni Balkan o pravdi i unutrašnjim poslovima u novembru 2022. godine u Tirani⁵. Takođe, predsjedavanje je bilo domaćin Četvrte ministarske konferencije Praškog procesa, na kojoj su usvojeni deklaracija i Akcioni plan za period 2023-2027. godine o saradnji u upravljanju migracijama⁶.

Osim bilateralne saradnje, Češka Republika podržava evropske integracije zemalja Zapadnog Balkana kroz različite formate unutar Unije. Tradicionalna platforma bila je Višegradska saradnja, ali su pogoršani politički odnosi među zemljama V4 u proteklim godinama ometali i zajedničke napore u ovoj oblasti. Podrška evropskim ambicijama Zapadnog Balkana takođe je bila jedan od prioriteta Austerlitz (Slavkov) formata između Češke, Slovačke i Austrije. Na širem nivou EU, Češka Republika je aktivan član grupe Prijatelji Zapadnog Balkana koju predvodi Austrija i Talinske grupe („prijatelji proširenja“).

U vezi s Ukrajinom i ruskim ratom agresije, Češka je među najposvećenijim pristalicama Ukrajine unutar EU, sa vrlo principijelnim stavom prema Rusiji. Češka je od samog početka jasno stavila do znanja da je Rusija agresor koji krši međunarodno pravo i poredak zasnovan na pravilima, osudila je invaziju na Ukrajinu kao suverenu zemlju i pozvala na pružanje sve potrebne podrške Ukrajini.

Iako je teško precizno kvantifikovati u konkretnim brojevima, prema istraživanju Ukrajinskog podrškog tragača (Ukraine Support Tracker) Instituta Kiel, češki finansijski doprinosi u odnosu na BDP zemlje nalaze se među deset najvećih među svim podržavaocima Ukrajine⁷. Ipak, vlada i diplomatija igraju značajnu ulogu u zagovaranju i mobilizaciji podrške među državama članicama EU, uključujući finansijsku i vojnu pomoć, te podršku perspektivi ukrajinskog članstva u EU.

U maju 2024. godine, Češka je pokrenula pismo belgijskom predsjedavanju EU, koje je potpisano zajedno sa nizom drugih država članica EU, pozivajući na organizaciju prve međuvladine konferencije

5 Council of the EU, Joint press statement EU - Western Balkans Ministerial Forum on Justice and Home Affairs (Tirana, 3-4 November 2022), <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/11/04/joint-press-statement-eu-western-balkans-ministerial-forum-on-justice-and-home-affairs-tirana-3-4-november-2022/>.

6 Prague Process, Ministers of the Prague Process states adopt a Joint Declaration and Action Plan to boost cooperation on migration <https://www.pragueprocess.eu/en/news-events/news/694-ministers-of-the-prague-process-states-adopt-a-joint-declaration-and-action-plan-to-boost-cooperation-on-migration>.

7 Kiel Institute for the World Economy, Ukraine Support Tracker, <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/>.

sa Ukrajinom i Moldavijom prije nego što se predsjedavanje preda Mađarskoj u julu⁸. Češka vlada je takođe organizovala nekoliko obuka i radionica za državne službenike iz Ukrajine, Moldavije, a ranije i iz zemalja Zapadnog Balkana, dok resorna ministarstva i vladine institucije sarađuju sa svojim kolegama iz Zapadnog Balkana i Asocijativnog trija na dijeljenju češkog iskustva i znanja u vezi s procesom pristupanja EU i pripremama za članstvo. Zahvaljujući dugoročnim bliskim kontaktima i iskustvu koje Češka ima s Ukrajinom, prepoznata je kao važan akter i njeni EU partneri je često konsultuju. Za razliku od drugih zemalja u regionu koje se graniče s Ukrajinom, Češka Republika se usprotivila bilo kakvim ograničenjima na uvoz iz Ukrajine i zalagala se za očuvanje pravila slobodne trgovine.

Međutim, uprkos nepokolebljivoj podršci češke vlade proširenju EU i pružanju pomoći Ukrajini, javno mnjenje u Češkoj sve više ide u drugom pravcu. Prema nedavnim anketama, Česi sve više spadaju među najviše skeptične nacije u EU kada je riječ o proširenju. Na primjer, u junu 2023. godine, 50% Čeha izrazilo je podršku daljem proširenju u narednim godinama, dok je 37% bilo protiv (što je 3% više nego na početku 2023. godine)⁹. U slučaju Ukrajine, u maju 2024. godine samo 36% Čeha smatralo je da bi njeno pridruživanje EU bilo „dobra ideja“, dok je 48% smatralo da bi to bila „loša ideja“¹⁰.

SARADNJA U NATO INTEGRACIJI

Češka Republika tradicionalno podržava dalje proširenje NATO-a na Zapadni Balkan i Istočnu Evropu, jer bilo kakva nestabilnost u ovim regionima direktno utiče na zemlju. Češki predstavnici su više puta istakli da je region Zapadnog Balkana od ključnog značaja za bezbjednost Češke, zbog čega zemlja nastavlja da podržava njegovu integraciju u Alijansu¹¹. Od 1990-ih godina, Češka je takođe doprinosila međunarodnim misijama prisutnim u regionu i trenutno održava svoje prisustvo u misiji KFOR na Kosovu i misiji ALTHEA u Bosni i Hercegovini.

Na nivou NATO-a, Češka Republika spada među najaktivnije i najprepoznatljivije podržavaoce Ukrajine. Kada je riječ o vojnoj podršci, Češka je bila prva zemlja koja je Ukrajini obezbijedila tenkove, helikoptere i drugu tešku opremu¹². Češka vlada je preuzela proaktivnu ulogu u pružanju Ukrajini neophodnih artiljerijskih granata kroz takozvanu „inicijativu za municiju“, mobilizujući druge članice NATO-a da nabave municiju dostupnu globalno i dostave je Ukrajini¹³. Češka takođe pruža obuku ukrajinskim trupama, a češka odbrambena industrija igra ključnu ulogu u proizvodnji

8 “12 EU countries urge Belgium to accelerate negotiations on Ukraine and Moldova’s accession,” Ukrainian Pravda, <https://www.eurointegration.com.ua/eng/news/2024/06/5/7187497/>.

9 European Union, Standard Eurobarometer 99 Spring 2023, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3052>.

10 “The meaning of sovereignty: Ukrainian and European views of Russia’s war on Ukraine,” European Council on Foreign Relations, <https://ecfr.eu/publication/the-meaning-of-sovereignty-ukrainian-and-european-views-of-russias-war-on-ukraine/>.

11 Ministry of Defence of the Czech Republic, Náměstek Blažkovec: Západní Balkán je výsostným bezpečnostním zájmem ČR, <https://mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/namestek-blazkovec-zapadni-balkan-je-vysostnym-bezpecnostnim-zajmem-cr-240917/>, Ministry of Defence of the Czech Republic, Stability of the Western Balkans crucial for security of Central Europe, <https://www.army.cz/en/ministry-of-defence/newsroom/news/stability-of-the-western-balkans-crucial-for-security-of-central-europe-248347/>.

12 Government of the Czech Republic, Czechia sends hundreds of heavy military systems worth tens of billions to Ukraine during the first year of Russian invasion, <https://vlada.gov.cz/en/media-centrum/tiskove-zpravy/czechia-sends-hundreds-of-heavy-military-systems-worth-tens-of-billions-to-ukraine-during-the-first-year-of-russian-invasion-203252>.

13 “The Czech Munitions Initiative for Ukraine is gaining attention. WSJ reports that it has located an additional 700,000 munitions outside the EU,” CZ Defence, <https://www.czdefence.com/article/the-czech-munitions-initiative-for-ukraine-is-gaining-attention-wsj-reports-that-it-has-located-an-additional-700000-munitions-outside-the-eu>

vojne opreme i vojnoj saradnji sa ukrajinskim kompanijama putem zajedničkih preduzeća. I Vlada i predsjednik Petr Pavel otvoreno podržavaju članstvo Ukrajine u NATO-u¹⁴.

Podrška Ukrajini u svim aspektima jedan je od principa vladajuće koalicije (koju čine Građanska demokratska stranka ODS, Pokret STAN, Hrišćansko-demokratska stranka KDU-ČSL, Piratska stranka i stranka TOP 09), pri čemu većina stranaka otvoreno podržava i buduće članstvo Ukrajine u NATO-u¹⁵. S druge strane, opozicione stranke su protiv prijema Ukrajine u NATO, pri čemu se krajnje desne i krajnje lijeve stranke protive daljoj vojnoj i finansijskoj podršci Ukrajini. Bivši premijer Andrej Babiš je više puta pozivao na okončanje rata i hitne pregovore, dok njegova stranka ANO ostaje vrlo ambivalentna u svom pristupu prema Ukrajini. Iako osuđuje rusku agresiju na Ukrajinu i insistira na teritorijalnom integritetu zemlje, istovremeno odbacuje dalju vojnu podršku Ukrajini, kao i njeno članstvo u EU i NATO-u, te kritikuje uvoz poljoprivrednih proizvoda iz Ukrajine¹⁶.

BILATERALNI ODNOSI U 2022. I 2023. GODINI

Što se tiče ekonomskih odnosa, 2023. godine trgovinska razmjena Češke Republike s Crnom Gorom, Sjevernom Makedonijom i Srbijom značajno je porasla¹⁷, a Češka je odobrila sporazum o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja i sprečavanju fiskalne evazije s Kosovom¹⁸. U 2022. godini politički kontakti zemlje sa zemljama Zapadnog Balkana dodatno su se intenzivirali na nivou EU zbog češkog predsjedavanja EU i Samita EU-Zapadni Balkan u Tirani, organizovanog u drugoj polovini godine. Strategija razvojne saradnje Češke Republike za period 2018-2023¹⁹. uključuje među prioritarnim zemljama sa Zapadnog Balkana samo Bosnu i Hercegovinu, a izdvojena sredstva za BiH ostala su ista u 2023. godini kao i 2022., uz blago povećanje u odnosu na prethodnu godinu²⁰. Program promocije tranzicije Ministarstva inostranih poslova, koji ima za cilj jačanje demokratije, ljudskih prava i osnovnih sloboda u odabranim zemljama, uključuje na Zapadnom Balkanu Bosnu i Hercegovinu, Kosovo i Srbiju²¹.

Što se tiče bilateralne saradnje, svakako postoji prostor za napredak u oblasti zajedničkih twinning projekata, gdje Češka Republika nije realizovala nijedan u proteklim godinama. Za razliku od Mađarske, Češka Republika ili bilo koja druga zemlja V4 nije slala diplomate ili stručnjake iz

14 "Fiala slíbil další pomoc i podporu členství Ukrajiny v NATO. S českým hlasem můžete počítat, řekl Zelenskému,"EuroZprávy.cz, <https://eurozpravy.cz/domaci/zelenskeho-navsteva-cr-pokracuje-setka-se-s-vrcholnymi-ustavnimi-ciniteli.2yse0h81>, "Pavel chce, aby summit NATO označil vstup Ukrajiny do Aliance za nezvratný,"IDNES, https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/nato-pavel-ukrajina-rusko-summit-usa-rusko-valka-bezpecnost.A240710_170830_zahranicni_jhr.

15 SPOLU Coalition Program, https://www.spolu21.cz/assets/documents/program/program_eu2024.pdf, Pirate Party Program, <https://www.pirati.cz/program>, STAN Party Program, <https://data.eu.cntmbr.com/stan/stan-beta/c82835dc-647a-4bcb-bbfa-e46e76e9a3ae.pdf>.

16 "Andrej Babiš ukrajinský. Jak šéf ANO opět zkouší měnit rétoriku,"Echo24, <https://echo24.cz/a/Hhuwu/zpravy-domov-andrej-babis-ukrajinsky-sef-ano-meni-retorika>.

17 Information from Czech Republic's Embassies in the region

18 Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, https://mzv.gov.cz/pristina/cz/bilateralni_a_multilateralni_vztahy/smlouva_mezi_ceskou_republikou_a.html#:~:text=Dne%2024.,listopadu%202013.

19 Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, Development Cooperation Strategy of the Czech Republic 2018 - 2030, https://mzv.gov.cz/jnp/en/foreign_relations/development_cooperation_and_humanitarian/development_cooperation_strategy_of_the_1.html.

20 Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, Annual plans of development cooperation, https://mzv.gov.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepcie_publikace/rocni_plany/index.html.

21 Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, Transition Promotion Program, https://mzv.gov.cz/jnp/en/foreign_relations/human_rights/transition_promotion_program/index.html.

nacionalne administracije u zemlje Zapadnog Balkana²², ostavljajući potencijal za intenziviranje saradnje u budućnosti.

U 2022. i 2023. godini Češka Republika održava dobre odnose s Albanijom. Kontakti između čeških i albanskih predstavnika odvijali su se pretežno na nivou EU, zahvaljujući aktivnosti češkog predsjedavanja prema Zapadnom Balkanu. Visokorangirani bilateralni sastanci bili su manje brojni nego u 2021. godini, kada su organizovane posjete ministra inostranih poslova i delegacije Senata Češke Republike. Predsjednik češke policije posjetio je Albaniju u julu 2022. godine, nastavljajući tradiciju uspostavljene saradnje s albanskom policijom.

Bosna i Hercegovina i dalje je među prioritetnim zemljama Češke Republike u njenom programu razvojne pomoći, kao i u Programu promocije tranzicije, s podržanim projektima koji se prvenstveno fokusiraju na zaštitu ljudskih prava, ekonomski razvoj, zaštitu životne sredine i zelenu tranziciju.

Češka Republika nastavlja održavati dobre odnose s Kosovom, a međusobni kontakti su se značajno intenzivirali u periodu prije i tokom češkog predsjedavanja EU. Predstavnici Kosova iskoristili su priliku da se založe za liberalizaciju viza i traže podršku za aplikaciju za članstvo u EU, podnijetu u decembru. Nekoliko posjeta na visokom nivou Kosovu je realizovano, uključujući posjete ministra inostranih poslova Češke, zamjenika ministra inostranih poslova i članova Odbora za spoljne poslove češkog parlamenta. Takođe, povećan je broj posjeta kosovskih predstavnika Češkoj, pri čemu je ministar inostranih poslova Kosova dva puta posjetio Prag u 2023. godini. Češka Republika je dalje nastavila da podržava ljudska prava, angažman civilnog društva i nezavisno novinarstvo na Kosovu.

Češka Republika također održava dobre odnose s Crnom Gorom, bez obzira na promjene vlade u proteklim godinama. U 2022. godini realizovana je posjeta na visokom nivou predsjednika Đukanovića i potpredsjednika vlade Ibrahimovića Češkoj, a zamjenik ministra inostranih poslova Češke posjetio je Podgoricu te godine. Češka podrška prodemokratskim i razvojnim projektima, pored tradicionalnih oblasti, sve više se fokusira i na prava žena.

Zemlja također ima dobre odnose i saradnju sa Sjevernom Makedonijom, a zemlje održavaju bliske kontakte, posebno na nivou Ministarstva unutrašnjih poslova²³. Uprkos prethodnom protivljenju uključivanju bilateralnih i identitetskih pitanja u pregovore o pristupanju, Češka Republika je podržala sporazum između Bugarske i Sjeverne Makedonije i nadgledala prvu međuvladinu konferenciju sa Sjevernom Makedonijom i Albanijom. U 2023. godini povećan je broj posjeta na visokom nivou, pri čemu su ministar odbrane i predsjednik Pendarovski posjetili Prag, a ministar inostranih poslova Lipavský posjetio Sjevernu Makedoniju tokom sastanka Ministarskog savjeta OEBS-a tokom predsjedavanja zemlje tom organizacijom.

Uprkos povećanim tenzijama između Srbije i EU u vezi s njenim stavom prema Rusiji nakon invazije na Ukrajinu i kritikama zabrane Euro Pride-a 2022. godine, Češka Republika nastavlja održavati dobre odnose i saradnju sa Srbijom i povećava svoju ekonomsku saradnju s ovom zemljom. Češka ambasada također proširuje svoje odnose sa srpskim civilnim društvom i nevladinim organizacijama u oblasti ljudskih prava i demokratije. Dvije posjete zamjenika ministra inostranih poslova Češke Srbiji organizovane su u 2022. godini

22 European Commission, Twinning, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/funding-and-technical-assistance/twinning_en.

23 Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, Joint Statement by the Ministers of Foreign Affairs of the Czech Republic and the Slovak Republic on the Council Conclusions on Enlargement, https://mzv.gov.cz/representation_brussels/en/news_and_media/joint_statement_by_the_ministers_of.html.

MULTILATERALNA SARADNJA U VEZI S RUSKOM AGRESIJOM NA UKRAJINU

Na međunarodnoj sceni, Češka Republika spada među najodlučnije zemlje i inicirala je nekoliko rezolucija o ruskoj agresiji na Ukrajinu na nivou UN-a, OEBS-a i Savjeta Evrope. U Generalnoj skupštini UN-a, Češka je glasala u korist svih rezolucija koje se odnose na Rusiju i Ukrajinu, posebno onih koje se tiču: Agresije na Ukrajinu; Humanitarnih posljedica agresije na Ukrajinu; Suspenzije prava članstva Ruske Federacije u Savjetu za ljudska prava; Teritorijalnog integriteta Ukrajine; Unapređenja pravnih sredstava i reparacija za agresiju na Ukrajinu; i o Principima Povelje Ujedinjenih nacija koji podržavaju sveobuhvatan, pravedan i trajan mir u Ukrajini²⁴.

Slično tome, Češka je podržala sve zaključke i deklaracije Evropskog savjeta koji osuđuju agresiju, a tokom svog predsjedavanja EU, Češka je unaprijedila tri paketa sankcija protiv Rusije²⁵. U novembru 2022. godine, Predstavnički dom Češke Republike usvojio je rezoluciju kojom je ruski režim proglasio terorističkim i osudio aneksiju istočnih regija Ukrajine²⁶.

U maju 2022. godine, Češka Republika je izabrana da zamijeni Rusiju u Savjetu za ljudska prava UN-a, s mandatom koji traje do decembra 2023. godine²⁷. Češka je takođe bila među vodećim akterima iza prijedloga za uspostavljanje specijalnog međunarodnog tribunala za Rusiju i inicirala je uspostavljanje Registra štete uzrokovane agresijom Rusije na Ukrajinu, postavši jedan od njegovih osnivača²⁸.

REGIONALNA SARADNJA NA ZAPADNOM BALKANU

Češka Republika nedvosmisleno podržava svaki napredak u regionalnoj saradnji među zemljama Zapadnog Balkana, kako kroz bilateralne odnose, tako i dijeljenjem svog iskustva u saradnji kroz format Višegradske grupe (V4). Tokom češkog predsjedavanja V4 u 2015. godini, ministri vanjskih poslova zemalja V4 i Zapadnog Balkana potpisali su sporazum o osnivanju Fonda za Zapadni Balkan, prema modelu Međunarodnog Višegradskog fonda²⁹. Iako Češka ne učestvuje direktno u Berlinskom procesu, pažljivo prati i podržava inicijative ostvarene u njegovom okviru. Tokom češkog predsjedavanja EU, predstavnici zemlje su u ime Unije učestvovali na nekim događajima u okviru Berlinskog procesa³⁰.

24 UN General Assembly Documents, Security Council Report, https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/general-assembly-documents/.

25 Office of the Government of the Czech Republic, Výsledky českého předsednictví v Radě EU v zahraničních záležitostech, <https://tvorimevropu.cz/2023/01/09/vysledky-ceskeho-predsednictvi-v-rade-eu-v-zahranicnich-zalezitostech%ef%bf%bc/>.

26 Chamber of Deputies of the Czech Republic, Sněmovna usnesením označila současný ruský režim za teroristický, <https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=16713>.

27 "Česko je členem Rady OSN pro lidská práva. Nahradilo vyloučené Rusko," Deník.cz, https://www.denik.cz/z_domova/cesko-rada-bezpecnosti-osn-20220510.html.

28 Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, Summit of the Council of Europe creates the Register of Damage caused by Russian aggression against Ukraine, https://mzv.gov.cz/jnp/en/issues_and_press/press_releases/summit_of_the_council_of_europe_creates.html.

29 Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, Visegrad Group – Western Balkans Fund became a reality, https://mzv.gov.cz/pristina/en/bilateral_and_multilateral_relations/visegradska_skupina_zapadobalkansky_fond.html.

30 Ministry of Interior of the Czech Republic, Vít Rakušan jednal v Berlíně o migraci, <https://www.mvcr.cz/clanek/vit-rakusan-jednal-v-berline-o-migraci.aspx>.

U 2022. godini, Češka Republika je takođe bila domaćin konferencije na visokom nivou s predstavnicima civilnog društva Zapadnog Balkana u Pragu, koju su organizovali Evropski ekonomski i socijalni komitet (EESC) zajedno s Evropskom komisijom i Vijećem za regionalnu saradnju³¹. Konferencija je bila fokusirana prvenstveno na evropsku integraciju regiona i proaktivniju ulogu mladih u tom procesu. Pored toga, Ministarstvo vanjskih poslova je u septembru 2022. godine organizovalo okrugli sto s predstavnicima civilnog društva iz Zapadnog Balkana na temu izazova evropske integracije, okupljajući predstavnike civilnog društva, nevladinih organizacija, medija, akademske zajednice, aktiviste za ljudska prava i građanske aktiviste³².

Kao aktivan član grupe Prijatelji Zapadnog Balkana, ministar vanjskih poslova Češke Republike učestvovao je na prvom sastanku grupe 2023. godine, kao i na drugom sastanku u junu 2024. godine, gdje je potpisana zajednička apelacija za proširenje Zapadnog Balkana. Ovaj apel su potpisali ministri vanjskih poslova zemalja članica EU i kandidati iz regiona³³. Inicijativa poziva na unapređenje postepenog integrisanja zemalja Zapadnog Balkana u EU i na poboljšanu saradnju u oblastima od zajedničkog interesa, uz priznanje važnosti regionalne saradnje u tom procesu.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Od svog pristupanja NATO-u 1999. godine i EU 2004. godine, Češka Republika je uspostavila svoju poziciju kao vjeran partner Zapadnom Balkanu i Ukrajini, kao i dosljedan zagovarač njihove Euroatlantske integracije. Podrška ovim regijama predstavlja temelj spoljne, regionalne i evropske politike zemlje i predstavlja temu od zajedničkog interesa u njenim partnerstvima s drugim članicama EU kao što su zemlje Višegradske grupe, Austrija, Slovenija, Njemačka i Francuska. Do sada je ova podrška bila prisutna sa svim češkim vladama predvođenim različitim političkim partijama i njeno značenje razumiju sve glavne političke stranke. Međutim, posebno u slučaju Ukrajine i perspektive njenog pristupanja EU, ova tema može postati podložnija podjelama nego što je to bio slučaj do sada, s obzirom na to da češki populistički naglašavaju ekonomske troškove i posljedice za redistribuciju sredstava EU, što bi moglo uticati i na Češku Republiku. Pored toga, češka vlada suočava se s javnim mnijenjem koje postaje sve skeptičnije prema proširenju i anti-ukrajinskim stavovima, što stvara okruženje u kojem će zagovaranje daljeg proširenja Unije biti težak zadatak.

- Češka Republika treba nastaviti pozivati na dalje proširenje EU na nivou Unije i održati svoj angažman za uravnotežen pristup između Asociiranog Trojstva i Zapadnog Balkana te za postepenu integraciju kandidata u EU.
- Podrška proširenju EU predstavlja ključnu temu mnogih regionalnih saradničkih formata u kojima Češka učestvuje. Međutim, trebala bi iskoristiti dobar ugled trenutne vlade i pozitivnu sliku nakon predsjedavanja EU kako bi pokušala izgraditi šire saveze u EU izvan regiona Srednje i Istočne Evrope ili zemalja susjednih kandidatskim zemljama.

31 European Economic and Social Committee, Young people as promoters of change and the Western Balkans' integration into the EU, <https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/press-releases/young-people-promoters-change-and-western-balkans-integration-eu>.

32 Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, Civil society from the Western Balkans adopted a "Call to Action" at the MFA, https://mzv.gov.cz/jnp/en/issues_and_press/archive/events_and_issues/x2022/civil_society_from_the_western_balkans.html.

33 Austria's Federal Ministry for European and International Affairs, Foreign Minister Schallenberg's Initiative "Friends of the Western Balkans" Celebrates Its First Anniversary, <https://www.bmeia.gv.at/en/ministerium/presse/aktuelles/2024/06/foreign-minister-schallenbergs-initiative-friends-of-the-western-balkans-celebrates-its-first-anniversary>.

- U smislu bilateralne podrške, Češka Republika bi mogla razmotriti povećanje tehničke pomoći koju pruža zemljama koje teže članstvu u EU, posebno kroz učešće u projektima usmejerene ka saradnji ili mogućim slanjem čeških stručnjaka u administraciju zemalja kandidata kako bi im pomogli kroz proces pristupanja.
- Češka Republika bi trebala razmotriti prednosti obnove ministarskih sastanaka V4 sa zemljama Zapadnog Balkana uprkos trenutnoj krizi odnosa unutar V4.
- Pogoršani politički odnosi među zemljama V4 također ne bi trebali ometati rad Međunarodnog Višegradskog fonda ili njegovo finansiranje, s obzirom na to da Fond ostaje važan instrument za povezivanje civilnih društava V4, Zapadnog Balkana i zemalja Istočnog partnerstva, za jačanje kapaciteta demokratskih aktera u zemljama kandidatima i njihovu pripremu za članstvo u EU.
- U početnim raspravama o sljedećem Višegodišnjem finansijskom okviru za period 2028-2034, Češka Republika bi trebala već formulirati i promovirati ideje o tome kako pripremiti budžet EU za sljedeće proširenje i kako reformisati IPA kako bi bolje odgovarao potrebama zemalja kandidata.
- U vezi sa raspravama o reformi EU i pripremljenim planom unutrašnjih reformi, Češka Republika bi trebala započeti diskusiju s domaćim akterima o pripremi Unije za novo proširenje i formulirati konkretan viziju proširene EU i njenog funkcionisanja

Autori: Julianna Ármás i Ferenc Németh

EU – MAĐARSKA I ZAPADNI BALKAN

Mađarska je već decenijama poznata kao čvrst podržavalac Euroatlantske integracije Zapadnog Balkana. S obzirom na svoju blizinu, istorijske i kulturne veze sa regionom, kao i svoju manjinu u Srbiji (i Hrvatskoj), post-tranzicione vlade su uvijek davale poseban značaj stabilnosti, ekonomskom razvoju, integraciji u zapadne saveze i regionalnim mehanizmima saradnje. U posljednjih nekoliko godina, političke i ekonomske veze Mađarske sa Srbijom, Republikom Srpskom u Bosni i Hercegovini i Albanijom su značajno porasle. Ove tendencije, naročito političke veze premijera Viktora Orbána, takođe su izazvale zabrinutost u regionu i mogle bi potkopati kredibilitet Mađarske među nekim političkim liderima u Zapadnom Balkanu. Ipak, diverzitet stavova Mađarske o agresiji Rusije na Ukrajinu i pomoći NATO-a, iznenađujuće, nije uticao na odnose sa nijednom od zemalja Zapadnog Balkana. Rad se fokusira ne samo na višestranne odnose Budimpešte prema regionu, već i na to kako je mađarska vlada percipirala rat u Ukrajini i odgovorila na akcije NATO-a.

Mađarska je dugogodišnji i dosljedan podržavalac integracije Zapadnog Balkana u EU. Kao susjedna zemlja, mir i bezbjednost regiona su vrhunski prioritet spoljne politike i političko pitanje koje je podržano nacionalnim konsenzusom. Odnosi Mađarske i Zapadnog Balkana zasnovani su na dva glavna stuba: bezbjednosnim političkim razmatranjima i ekonomskim interesima, a ova dva cilja su povezana zaštitom mađarske manjine izvan granica. Primarni okvir odnosa je pružen kroz podršku Mađarske Euroatlantskoj integraciji Zapadnog Balkana. Nakon promjene režima u Mađarskoj, najvažniji spoljnopolitički cilj zemlje postao je pristupanje NATO-u i EU, što je Mađarska vidjela kao odgovarajuće rješenje za svoje južne susjede kao sredstvo za garantovanje stabilnosti nakon iskustva disolucije Jugoslavije. U eri novih bezbjednosnih izazova, važnost institucionalizovane saradnje je još više cijenjena, budući da prijetnje poput prirodnih katastrofa, migracija ili pandemija ne zaustavljaju se na nacionalnim granicama, već su zemlje međusobno zavisne u pogledu snabdijevanja i energije.

Mađarski (novi) ekonomski interesi nisu bez svojih ciljeva: činjenica da je Zapadni Balkan primarno ciljno područje za mađarske investicije (uključujući izravne strane investicije, OFDI) takođe znači gledanje unaprijed na ekonomsku integraciju regiona, kako bi blisko i aktivno centralno i jugoistočno evropsko ekonomsko područje moglo funkcionisati kao dio zajedničkog tržišta Evropske unije (EU).

Podrška Mađarske za integraciju Zapadnog Balkana u EU može se identifikovati na nivou političkih donosilaca odluka, a njeno praktično-tehničko manifestovanje treba takođe da bude istaknuto. Mađarska dosljedno teži tome da politika proširenja bude dio političke agende EU i da Zapadni Balkan ostane njen primarni fokus. Najvidljiviji i najzapamćeniji uspjeh u ovom smislu bio je program mađarskog predsjedavanja EU 2011. godine, koji je postavio cilj završetka pregovora o pristupanju sa Hrvatskom, čime je Hrvatska postala prva (i za sada jedina) zemlja Zapadnog Balkana koja je ušla u EU. Imenovanje Oliviera Várhelyija za komesara za susjedstvo i proširenje 2019. godine

takođe naglašava mađarski prioritet za politiku proširenja i region, s obzirom na izjavu komesara da namjerava da završi pregovore o pristupanju sa bar jednom zemljom Zapadnog Balkana do kraja svog mandata. Razlozi što ovo trenutno nije realnost su višestruki, politika proširenja EU je usporena, dodatno pogođena globalnim i regionalnim geopolitičkim krizama, koje su imale značajan uticaj na aspiracije zemalja kandidata sa Zapadnog Balkana. U ovom kontekstu, praktična i tehnička pomoć koju pružaju zemlje proširenja ima poseban značaj, a Mađarska je lider u ovoj oblasti.

Važno je naglasiti da je mađarski stav takav da, pored političke podrške za pristupanje Zapadnog Balkana, smatra da je i tehnička pomoć takođe neophodna ako zemlje regiona treba da budu dovedene unutar granica EU. Instrumenti tehničke pomoći pokrenuti su u institucionalnom okviru EU nakon pristupanja Mađarske u dva prioriteta područja za Mađarsku, gdje su identifikovane brojne regionalno-sektorske sličnosti sa zemljama Zapadnog Balkana. Tako je započeto prenošenje iskustava uz linije Zajedničke poljoprivredne politike i Fondova za koheziju u okviru kratkoročnih stručnih posjeta i vebinara. Mađarski stručnjaci su takođe aktivni u IPA (Instrument za pretpristupnu pomoć) finansiranim programima kao što su TAIEX (Tehnička pomoć i razmjena informacija) i Twinning projekti, gdje se studijske posjete ili zadaci najčešće realizuju u oblastima unutrašnjeg tržišta, pravde i unutrašnjih poslova, poljoprivrede, ruralnog razvoja, ribarstva i praćenja lanca hrane. Međutim, ne samo na nivou EU institucija, već i na bilateralnom nivou, mađarska stručnost i pomoć regionu su prioritet. Dobar primjer je Mađarska agencija za promociju izvoza, koja je 2019. godine prvi put pokrenula Investicioni program za Zapadni Balkan, koji ima za cilj ekonomski razvoj regiona kroz jačanje prisustva i uloge mađarskih kompanija u regionu. Agencija takođe pokriva bilateralne infrastrukturne projekte pripreme za Zapadni Balkan, gdje se tehnička pomoć pruža na međuvladinoj osnovi (trenutno sa Srbijom i Crnom Gorom). Najznačajnija bilateralna podrška je prisustvo mađarskih EU stručnjaka, što je prvi put u istoriji mađarske diplomatije da veliki broj diplomata radi relativno dug period u drugoj zemlji na organizovan način.

Razmještanje stručnjaka za integraciju u EU počelo je 2015. godine, sa po dva stručnjaka u Sjevernoj Makedoniji i Srbiji. Do 2024. godine, 8 stručnjaka radi u regionu, pokrivajući sve zemlje Zapadnog Balkana (po dva u Albaniji i Crnoj Gori). Primarna uloga ovih mađarskih stručnjaka, koji posjeduju široko i duboko znanje o EU, je pružanje sveobuhvatnih savjeta koji nadmašuju specifična politička područja ili pregovaračka poglavlja. Njihova podrška ima za cilj da pomogne primajućoj zemlji koristeći šire iskustvo mađarskog pristupanja EU i članstva. Uspjeh mreže je očigledan s obzirom na to da su same zemlje zatražile dodatne stručnjake i nema sumnje da je mađarsko iskustvo veliki doprinos dinamici procesa pristupanja.

Agresija Rusije na Ukrajinu uzdrmala je evropsku bezbjednosnu arhitekturu, a Mađarska, kao susjedna zemlja, ponovo je osjetila njene destabilizujuće efekte iz prve ruke. Uprkos napetim bilateralnim odnosima sa Ukrajinom, zemlja je nastavila da osuđuje agresiju Rusije u svim međunarodnim forumima i da se zalaže za teritorijalni integritet Ukrajine, čak i nakon aneksije Krima 2014. godine i potpune invazije 2022. godine. Takva podrška se odražava i u doprinosima međunarodnim mjerama pomoći Ukrajini, najnovije u paketu pomoći EU od 50 milijardi eura koji je izglasan u februaru 2024. godine, koji će EU finansirati iz zajedničkog budžeta. Od početka rata, Mađarska je pružila medicinsku opremu Ukrajini kroz rescEU mehanizam (monitor za pacijente, respirator, centralni monitor, infuziona pumpa), a slična pomoć pružena je kroz mehanizam EU za civilnu zaštitu i Koordinacioni centar za odgovor na katastrofe Euroatlantske alijanse. Na bilateralnoj osnovi, Specijalni medicinski i spasilački tim Univerziteta u Debrecinu organizovao je humanitarnu misiju, Mađarska je ponudila potpunu medicinsku njegu za 130 ukrajinske djece koja treba bolničko

liječenje, besplatnu medicinsku njegu za ukrajinske izbjeglice i bolničku njegu za povrijeđene vojnike. Nacionalna služba za krv donirala je 25.000 vrećica krvi iz svojih postojećih zaliha, dok su mađarske oružane snage takođe donirale medicinsku opremu i potrošne materijale. Mađarska je takođe doprinjela borbi protiv COVID-a sa skoro 50.000 Pfizer vakcina, dok je takođe podržala renoviranje dijagnostičke opreme u bolnici Okhmatdy u Kijevu

MAĐARSKA I NATO U ZAPADNOM BALKANU

Mađarska stavlja značajan naglasak na očuvanje mira i bezbjednosti u Zapadnom Balkanu. U tom cilju, angažman NATO-a i vojni savez pružaju okvir kroz koji Budimpešta može da obezbedi ovaj cilj. Mađarska je angažovana u NATO-ovim mirovnim misijama od 1990-ih godina, kroz IFOR i SFOR u Bosni i Hercegovini i kao dio KFOR-a na Kosovu. Takođe je služila kao NATO Kontakt tačke ambasada u Podgorici i Sarajevu, i podržala je svaku zemlju Zapadnog Balkana koja je željela da se pridruži savezu ili je odlučila da njeguje jače veze kroz Partnerstvo za mir.

Posvećenost Mađarske NATO-ovim mirovnim operacijama najbolje se ilustruje činjenicom da je 2021-22, mađarski general-pukovnik služio kao komandant KFOR-a, a zemlja trenutno doprinosi sa oko 430 vojnika u misiji. Biti prva post-socijalistička centralnoevropska zemlja koja je preuzela komandu KFOR-a je dokaz da zapadne sile percipiraju Mađarsku kao pouzdanog partnera u očuvanju bezbjednosti na Zapadnom Balkanu, a zemlja takođe uživa kredibilitet kod lidera u Beogradu i Prištini. Iako je EUFOR Althea pod komandom EU, treba napomenuti da je od 2024. godine mađarski general-major na čelu misije, a Mađarska doprinosi sa 164 vojnika, što je najveći doprinos od strane V4 zemlje. Aktivno angažovanje Mađarske u mirovnim misijama na Zapadnom Balkanu takođe je diplomatski uspjeh za zemlju. Dodatno, Mađarska ove godine vodi rotirajuće predsjedavanje Centralnoevropskom odbrambenom saradnjom (CEDC), koja uključuje članove poput Hrvatske i Slovenije.

Mađarska vlada zauzima čvrst stav o NATO-ovoj podršci Ukrajini. Od početka potpune invazije, vlada je javno (i glasno) isključila bilo kakve NATO-led inicijative koje bi dovele smrtonosno oružje u Ukrajinu ili postavile „NATO vojnike“ na ukrajinsku teritoriju. Premijer: Viktor Orbán je obećao da Mađarska neće blokirati nijednu NATO-led inicijativu na nivou NATO-a, međutim, svaka operacija van područja koju NATO sprovodi mora ostati dobrovoljna. S druge strane, kao što je gore navedeno, Mađarska je pružila svoju najveću humanitarnu pomoć Ukrajini u posljednje dve godine. Većina opozicionih partija podržava pomoć NATO-a Ukrajini i često kritikuje stav vlade prema Ukrajini i njenim vezama sa Rusijom

BILATERALNA SARADNJA IZMEĐU MAĐARSKE I ZAPADNOG BALKANA

Bilateralni odnosi između Mađarske i zemalja Zapadnog Balkana su dobri, bez otvorenih pitanja koja bi mogla ometati razvoj daljih političkih i ekonomskih veza. Iako Mađarska percipira Srbiju kao svog glavnog regionalnog partnera, Budimpešta ipak održava čvrste veze sa svim glavnim gradovima, pružajući sigurnost kroz mirovne misije, podržavajući Euro-Atlantsku integraciju zemalja i ulažući u region. Olivér Várhelyi, komesar za susjedstvo i proširenje, takođe povećava ulogu i vidljivost Mađarske u regionu. Ipak, sve jači odnosi između premijera Orbána, predsjednika Srbije Vučića i predsednika RS Dodika, koji se uglavnom zasnivaju na ideološkim sličnostima, imaju negativan uticaj na percepciju Mađarske u Sarajevu i Prištini, kao i na međunarodnom nivou.

Za razliku od Srbije, Albanija je još uvek "neistražena teritorija" za Mađarsku. U posljednjih nekoliko godina gotovo da nije bilo većih investicija ili političkih posjeta Mađarske Albaniji. Ekonomsku ekspanziju zemlje obilježila je činjenica da je mađarska kompanija 4iG postala najveći igrač u sektoru telekomunikacija u Albaniji nakon spajanja ONE Telecommunications i ALBTelecom 2022. godine. U bankarskom sektoru prisustvo Mađarske je takođe vidljivo: OTP Banka, koja je već bila prisutna u zemlji, kupila je Alpha Banku i postala peta najveća komercijalna banka u Albaniji. U oblasti obnovljivih izvora energije, prošle godine su potpisani sporazumi o saradnji u vodoprivredi i o izgradnji solarne elektrane u vrijednosti od oko 13 miliona evra. Proširenje WizzAir-ove baze u Tirani i dodavanje novih letova takođe je učvrstilo vodeću poziciju niskotarifnog prevoznika na tržištu.

Na političkom nivou, premijer Orbán i bivša predsjednica Katalin Novák prvi put su, otkako su preuzeli funkcije, posjetili svoje albanske kolege u Tirani. Takođe je drugi EU integracioni službenik upućen u Kancelariju premijera kako bi pomogao zemlji u tehničkoj pripremi za EU integraciju.

Aktuelni politički odnosi između premijera Orbána i Edi Rame predstavljaju čvrst osnov za povećanu političku i ekonomsku saradnju, posebno za mađarske kompanije u Albaniji. Ova tendencija vjerovatno će se nastaviti u narednom periodu s mogućim proširenjem 4iG i većim mađarskim stranim direktnim ulaganjima u Albaniji.

Dok su odnosi sa Sarajevom pogoršani početkom 2022. godine, politička i ekonomska saradnja sa Banjalukom eksponencijalno su se ojačali. Mađarska takođe njeuguje dobre odnose sa najznačajnijom hrvatskom partijom, HDZ BiH, i sa specijalnim predstavnikom Bosne i Hercegovine (BiH), Christianom Schmidtom. Regionalnim kancelarijom OHR-a u Banjaluci ponovo rukovodi mađarski diplomata od 2022. godine.

Iako politički odnosi sa vođstvom bosanskih Srba, prije svega sa predsjednikom Dodikom, cvjetaju, mađarske investicije su napravljene u oba entiteta. Budimpešta je podržala RS sa 35 miliona eura za poljoprivredne investicije, a Mađarska Eximbanka je takođe pružila entitetu zajam od 110 miliona evra. 2023. godine, Orbán i Dodik su se dogovorili o paketu investicija za RS u vrijednosti od 118 miliona evra; polovina ovog finansijskog paketa ide za projekte koje je Njemačka prestala da finansira prošle godine. U pogledu investicija, austrijska Asamer Baustoffe AG je prodala Lukanac Cement d.o.o, jednu od najvećih građevinskih kompanija u zemlji smještenu u Tuzli i blizu Banjaluke, mađarskoj Talentis Group Zrt. Pored toga, mađarska energetska kompanija Lugos Renewables postala je većinski vlasnik jedne od najvećih solarnih elektrana u BiH i gradi solarni park Trebinje 1.

Politički odnosi između Dodika i Orbána su se nastavili razvijati dok su lideri nekoliko puta posjetili jedni druge. Orbán ostaje jedini lider EU koji otvoreno protivrječi sankcionisanju Dodika, navodeći da bi to moglo imati kontraproduktivni uticaj na regionalnu stabilnost. U odgovoru na poziv bivše predsjednice Novák, Željka Cvijanović, članica Predsjedništva BiH, dva puta je posjetila Mađarsku.

Nepotpunosti u mađarskoj poziciji prema Sarajevu i Banjaluci otežavaju ciljeve Budimpešte u održavanju dobrih bilateralnih odnosa sa svim političkim krugovima u BiH. Dugoročno, to može dovesti do potpune otuđenosti od bošnjačkih političkih elita i može takođe rezultirati pogoršanjem kredibiliteta Mađarske u regionu.

Bilateralni odnosi su dobri, iako se prvenstveno posmatraju kroz prizmu bezbjednosnih pružanja KFOR-a i odličnih političkih veza između Mađarske i Srbije. Tako da su odnosi uglavnom fokusirani na nepolitička polja, uključujući obrazovanje, kulturu i sport.

Mađarska je uvijek podržavala i pozdravila odluku o viznoj liberalizaciji za Kosovo. Međutim, uporna podrška zemlje ne bi trebala biti uzeta zdravo za gotovo: kada je bilo riječi o podršci zahtjevu Kosova za članstvo u Savjetu Evrope, Budimpešta je glasala protiv toga na Komitetu ministara, što je učinilo zemlju jedinom koja je priznala nezavisnost Kosova, a u isto vrijeme glasala protiv. Ministar spoljnih poslova Péter Szijjártó je objasnio da bi bilo „preuranjena“ odluka imati Kosovo kao člana, s obzirom na napete odnose Prištine i Beograda, a isti argument je korišćen da objasni oklijevanje Mađarske u vezi sa prijavom Kosova za članstvo u EU.

Mađarska je podržavala Dijaloga između Beograda i Prištine sa ciljem pronalaženja međusobno prihvatljivog, pravno obavezujućeg rješenja na kraju procesa normalizacije. Kada su u pitanju višestruki krizni momenti u 2022-23, premijer Orbán je odigrao ulogu u ubjeđivanju predsjednika Vučića da pusti trojicu uhapšenih policajaca sa Kosova. Sukobi između Srba i KFOR-a u Zvečanu prošle godine rezultirali su sa više od 20 povrijeđenih mađarskih vojnika; Budimpešta, međutim, nije osudila nasilne niti je bilo koji politički lider odgovarao.

Stalno rastući politički odnosi mađarskog liderstva sa Srbijom — i donekle sa RS — podrivaju kredibilitet Budimpešte na Kosovu. U praksi, to takođe znači da će Mađarska, iako je priznala Kosovo, neće uvijek biti u korist napora Prištine za pridruživanje regionalnim i međunarodnim organizacijama, uključujući Savjet Evrope i EU; ovo će takođe doprinjeti rastućem problemu kredibiliteta Mađarske među određenim političkim elitama u regionu.

Odlični odnosi između mađarskog liderstva, Mila Đukanovića i Demokratske partije socijalista Crne Gore (DPS) su se održali. Kako je politički pejzaž promijenjen odlaskom DPS-a i, tri godine kasnije, Đukanovića iz vlasti, bilateralni odnosi su ostali stabilni i prijateljski, oslanjajući se na uzajamnu ekonomsku saradnju, potencijale u turizmu i Mađarsku podršku integraciji Crne Gore u EU.

U 2023. godini, bivša predsjednica Novák i premijer Orbán su ugostili tadašnjeg predsjednika Đukanovića u Budimpešti. Kasnije te godine, Orbán je imao neformalni sastanak sa novim predsjednikom, Jakovom Milatovićem. Pored političkih veza, mađarska kompanija BSD Invest Europe je uključena u instalaciju solarne elektrane u sjevernoj opštini Rožaje.

Primarni cilj Mađarske u pogledu Crne Gore je da zemlja napreduje na putu ka EU integraciji. Da bi to postigla, Budimpešta smatra da je stabilnost ključna: bez jake vlade, Crna Gora neće moći da sprovede reforme ili ispuni očekivanja EU.

Iako Mađarska favorizuje saradnju sa desničarskom VMRO-DPMNE, ipak održava dobre političke odnose sa vladom predvođenom SDSM-om, na osnovu podrške prvog ka EU integraciji. U 2023. godini, predsjednica Novák je posjetila Skoplje i razgovarala sa svojim kolegom Stevom Pendarovskim. Kasnije te godine, premijer Orbán je ugostio lidera VMRO-DPMNE Hristijana Mickoskog u Budimpešti. Iako Mađarska ne zauzima jasan stav o makedonsko-bugarskom pitanju, ipak promoviše važnost članstva Sjeverne Makedonije u EU.

Ekonomski potencijali dominiraju bilateralnim odnosima, jer je, nakon Srbije, Sjeverna Makedonija drugi najveći trgovinski partner Mađarske u regionu. Što se tiče energetske saradnje, Mađarska, Srbija i Sjeverna Makedonija su udružile diplomatske snage kako bi protestovale protiv uvođenja transitnih taksi na ruske fosilne gorive od strane Bugarske.

Sa povratkom desničarske vlade tokom ljeta 2024, očekuje se da će politička i ekonomska saradnja između Mađarske i Sjeverne Makedonije značajno porasti. Mađarska vlada smatra Srbiju kao svog najvažnijeg partnera u Zapadnom Balkanu, kako u političkom smislu (na osnovu ideoloških

sličnosti), tako i u ekonomskim odnosima. Oslanjajući se na takozvano istorijsko pomirenje iz 2013. godine, bilateralni odnosi nikada nisu bili jači, ali se ne uzimaju zdravo za gotovo.

Tokom izbornim kampanjama u Srbiji i Mađarskoj 2022. godine (obje zemlje su imale izbore istog dana), došlo je do povećane političke saradnje jer je premijer Orbán kampanjom podržao predsjednika Vučića. Osim toga, bivša predsjednica Novák je posjetila svog kolegu ubrzo nakon njenog imenovanja, što je takođe bila njena prva posjeta Zapadnom Balkanu. Bezbroj državnih posjeta na nivoima ministara i premijera/predsednika su se odigrali, uključujući na mađarski nacionalni praznik (20. avgust).

Najvažniji politički razvoj bio je potpisivanje Sporazuma o srdačnim odnosima i strateškom partnerstvu (sa 12 političkih, ekonomskih, infrastrukturnih i vojnih sporazuma) i uspostavljanje Savjeta mađarsko-srpske strateške saradnje 2023. godine. Ovaj sveobuhvatni sporazum je prvi u modernoj istoriji Mađarske i Srbije i signalizira povećani nivo bilateralne saradnje. Zemlje su takođe uspostavile zajedničku kompaniju za prirodni gas (SerbHunGas) kao odgovor na energetske krizu, i dogovorile izgradnju novog naftovoda između Mađarske i Srbije. Pored toga, postavljeni su temelji za uspostavljanje regionalnog tržišta električne energije između Mađarske, Srbije i Slovenije.

Ekonomske veze između Budimpešte i Beograda, oslanjajući se na već visoki nivo ekonomske saradnje, su ojačane usljed energetske krize i Srbija je ostala glavni korisnik mađarskih stranih direktnih investicija u Zapadnom Balkanu. Kros-regionalna saradnja je takođe povećana renoviranjem željezničkih pruga i otvaranjem novih graničnih prelaza u posljednjim godinama.

Mađarska je ostala podržavalac brzog integrisanja Srbije u EU i isključila je uvođenje sankcija Beogradu. Pitanje Kosova (tj. napad na mađarske KFOR vojnike) nije izazvalo (političke) razlike između lidera; naprotiv, Orbán je djelovao kao "posrednik" i uticao na Vučića da oslobodi trojicu uhvaćenih policajaca sa Kosova. Iako je Budimpešta bila među prvim članicama EU koje su priznale Kosovo, nedavne odluke Mađarske pokazuju da, ako je potrebno, može da se prikloni Srbiji.

Mađarska percipira Srbiju kao jednog od svojih jačih saveznika i vjeruje da je zemlja pružalac sigurnosti cijelom regionu. Tako da mađarska spoljna politika prema Zapadnom Balkanu pokazuje pristrasnost prema Srbiji, što često dovodi u pitanje namjere Budimpešte u drugim glavnim gradovima Zapadnog Balkana (posebno u Sarajevu i Prištini). Ipak, očekuje se da će nastaviti politička, ekonomska i sektorska saradnja u narednim godinama.

MULTILATERALNA SARADNJA: MAĐARSKA STAJALIŠTA O RATU U UKRAJINI I SPOLJNOPOLITIČKI ODGOVORI

Stabilna, demokratska i ekonomski kooperativna Ukrajina je u strateškom interesu Mađarske u svom susjedstvu, kao i regionalni bezbednosni imperativ na istoku. Dinamika odnosa između dvije zemlje karakteriše se dualnošću: dok su obje strane uvijek težile dobrom susjedstvu, upravo je u kontekstu ruske agresije na Ukrajinu počela izgradnja ukrajinskog identiteta, što je negativno uticalo na mađarsku manjinu u Ukrajini (prava nacionalnih manjina i jezička prava postala su pitanje nacionalne sigurnosti). Ipak, kako smo već naveli, Mađarska je bez izuzetka osudila rusku agresiju (2014. i 2022. godine) na svim međunarodnim forumima i podržava teritorijalni integritet Ukrajine. Isto se može reći za usvajanje mjera NATO-a i EU-a, paket sankcija takođe je nametnut od strane Mađarske na svim nivoima, a jedine tačke sporenja bile su zaštita nacionalnih ekonomskih i energetskih interesa, o kojima je postignut konsenzus na nivou odlučivanja.

Mađarska pozicija i dugotrajni veto na pristupanje Ukrajine EU izazvali su veliku pažnju. Logika "Zapadnog Balkana" da mir i sigurnost Mađarske mogu biti garantovani stabilnim susjedstvom koje je dio Euroatlantskog institucionalnog sistema takođe je ta koja važi za istočno susjedstvo, ali u vrijeme oružanog sukoba potrebno je procijeniti razlike. Podrška za proširenje EU za Ukrajinu ne znači ubrzani pristup za Mađarsku; mora ostati dosljedna i zasnovana na meritumu, koristeći objektivna poređenja među zemaljama kandidatima, i što je još važnije, EU ne može sebi priuštiti da integriše još jedan bilateralni sukob unutar svojih granica – kao što je bilo sa Kiprom, koji je postao referentna tačka za proces normalizacije između Beograda i Prištine. Nema sumnje da je Ukrajina stavila ambicije proširenja EU ponovo na dnevni red EU-a, i nema pitanja da je status kandidata Ukrajine i naknadno glasanje za otvaranje pregovora o pristupanju bilo političko, a ne zasnovano na meritumu. Napetost krajem 2023. godine, kada je Mađarska zaprijetila da će staviti veto na pregovore o pristupanju Ukrajine (navodeći nedostatak pripremljenosti zemlje i troškove pristupanja), konačno je riješena kada je premijer Orbán napustio sobu prije glasanja u Savjetu EU-a. Pravedno je reći da je mađarsko liderstvo takođe prepoznalo da bez Ukrajine ne postoji pravi apetit za proširenje u EU-u, stoga je ovo jedini način da se Zapadni Balkan ponovo stavi u fokus politike proširenja.

REGIONALNA SARADNJA NA ZAPADNOM BALKANU: MAĐARSKO ISKUSTVO I VIĐENJA

Mađarska nije neupućena u regionalnu saradnju i u prednosti koje takvi formati mogu da pruže, posebno u pripremi za članstvo u EU, stoga zemlja podržava sve oblike saradnje u Zapadnom Balkanu sa sličnim ciljem. Integracija u euroatlantske strukture bila je jedan od deklariranih i najvažnijih ciljeva kada je Višegradska grupa (V4) osnovana 1991. godine, koja je suštinski postala pokretačka snaga saradnje. Iako Višegradska deklaracija iz 1991. godine nije se bavila ekonomskom saradnjom, strane su već razmatrale stvaranje zone slobodne trgovine, zbog čega je 1992. godine stvoren Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA) kroz drugi kanal, ali sa istim učesnicima. Glavni cilj CEFTA-e bio je da pokaže sposobnost za saradnju sa Evropskom zajednicom (EZ) i da smanji postojeći konkurentski nedostatak nakon raspada Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć. Iako aranžman nije značajno povećao obim ekonomskih odnosa između članica CEFTA-e, jer je najvažniji partner već bila Evropska zajednica, bio je pokazatelj napora ka liberalizaciji tržišta. Danas su zemlje Zapadnog Balkana (i Moldavija) članice CEFTA-e, sa sličnim ciljem kao i "osnivači."

Kako Mađarska smatra da je pristupanje zemalja Zapadnog Balkana EU ne samo strateški cilj i nacionalni interes, već i dalje produbljivanje ekonomske saradnje kao jedan od njenih prioriteta, zemlja pokazuje snažnu podršku regionalnim formatima koji stimulišu ekonomsku saradnju u regionu. Konkurentnost Zapadnog Balkana, zajedno sa EU-om, opada, i prvi korak ka smanjenju ovog trenda trebao bi biti stvaranje Zajedničkog regionalnog tržišta Zapadnog Balkana, gdje bi slobodno kretanje radne snage, robe, kapitala i usluga moglo biti postignuto.

Veće tržište rada takođe bi povećalo povjerenje stranih investitora i smanjilo odlazak radne snage olakšavajući pristup novim poslovima. Zajedničko tržište Zapadnog Balkana može se takođe posmatrati kao faktor ulaska u model postepene integracije. Mađarska je izrazila podršku postepenoj integraciji i vjeruje da to (takođe) pomaže obavezama i kredibilitetu EU-a u Zapadnom Balkanu, ali to nikako ne bi trebalo da postane alternativa dobijanju statusa države članice.

Takva logika može se vidjeti i u podršci Berlinskog procesa i nedavnoj inicijativi Otvoreni Balkan. Iako Mađarska nije formalno član Berlinskog procesa, pažljivo prati rad formata i u potpunosti podržava njegove korake ka Zajedničkom regionalnom tržištu. Dobar primjer za to je ohrabrujuća pozicija Mađarske o ratifikaciji Sporazuma o mobilnosti iz 2022. godine i prisustvo bivše mađarske predsjednice Novák na Samitu u Tirani 2023. godine. Takođe je vrijedno podsjetiti da je pri potpisivanju inicijative Otvoreni Balkan albanski premijer Rama pozvao Italiju, Grčku i Mađarsku da se pridruže Otvorenom Balkanu kao "posmatrači". Ministar spoljnih poslova i trgovine Mađarske, Péter Szijjártó, rekao je tada da je Mađarska spremna da se priključi saradničkom formatu, naglašavajući značaj saradnje zbog izazova povećanog migracionog pritiska, kao i energetske i sigurnosne opskrbe, ali i pominjući mogućnost širenja jedinstvenog tržišta EU-a.

Pored ekonomskih-praktičnih okvira saradnje, treba pomenuti i ulogu civilnog društva i think tankova, kao i njihovu ulogu u zagovaranju i povezivanju između donosioca odluka i ekspertskog nivoa. Prepoznajući ovu potrebu, zemlje Všeegradske grupe osnovale su Think Visegrad – V4 Think-Tank Platform 2012. godine kako bi osigurale redovan i strukturiran dijalog između učešća think tankova i vlada zemalja Višeegradske grupe. Glavna ideja je bila da nakon koordinacije stavova i rasprave o strateškim i spornim pitanjima, vladin sektor može da koristi znanje i iskustvo stručne zajednice, saznajući o interesima Centralne Evrope pre nego što se pitanje iznese na viši, nivo EU. U suštini, platforma daje vidljivost prioritetima Višeegradske grupe i uspostavlja dodatni kanal za napredovanje njenog programa unutar Evropske unije i među njenim drugim partnerima. Za V4 i zemlje Zapadnog Balkana, takvi saradnički platformi su dobra "trening polja", jer treba prepoznati da je EU prostor sa sukobima za ostvarivanje svojih interesa, i da nije korisno juriti politike duž bilateralnih linija, već tražiti saveznike i praviti dogovore na osnovu specifičnih politika.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Mađarska ostaje jedan od najvećih podržavalaca proširenja EU prema Zapadnom Balkanu, kako u smislu uloženog političkog kapitala, energije, tako i konkretne pomoći na terenu. Održavanje mira, stabilnosti i bezbjednosti je glavni okvir kroz koji Mađarska percipira i zagovara pristupanje regiona EU. U posljednjim godinama, neiskorišćeni ekonomski potencijal Zapadnog Balkana je takođe postao značajan, kako su se više mađarskih kompanija uključile u region, što je dodatno povećalo mađarsku podršku regionalnim mehanizmima saradnje, uključujući inicijativu Otvoreni Balkan. Ekonomske investicije, tehnička pomoć i politička podrška su dobrodošle od strane zemalja Zapadnog Balkana. Iznenadjuće, stavovi Mađarske o agresiji Rusije na Ukrajinu i odbacivanje pružanja Kijevu smrtonosnog oružja (ili vojne opreme uopšte) nisu izazvali zabrinutost među državama Zapadnog Balkana. Iako su NATO saveznici u regionu (Albanija, Hrvatska, Crna Gora i Sjeverna Makedonija) kao i Kosovo uskladili svoje spoljnopolitičke ciljeve sa zajedničkim spoljno-političkim i bezbjednosnim smjernicama EU, prihvatili su da Mađarska ima drugačije stavove o tome kako treba upravljati oružanim sukobom u Ukrajini. Najveći izazov za Mađarsku ostaje spori proces integracije regiona u EU i rastuće regionalne/lokalne zabrinutosti – posebno u Sarajevu i Prištini – zbog njene „Srbiji centrirane“ spoljne politike. To bi moglo rezultirati pogoršanjem kredibiliteta Mađarske na Zapadnom Balkanu u dugom roku.

- Regionalna prisutnost Mađarske u misijama očuvanja mira, kao i njeni politički i ekonomski odnosi, i dalje su dobrodošli od strane (skoro) svih političkih elita. Održavanje ove pozicije i (ponovno) sticanje povjerenja onih koji su zabrinuti zbog povećane usmjerenosti mađarskog liderstva na Srbiju može Mađarskoj pružiti uticaj ne samo u regionu, već i na nivou EU.

- Mađarska bi trebala nastaviti da bude aktivni akter u zagovaranju brže integracije Zapadnog Balkana u EU i treba se zalagati za uravnoteženiji pristup kada je u pitanju pristupanje regiona EU i Povezani Trio;
- Ukrajina je novi pokretač politike proširenja EU; Mađarska mora imati na umu da će blokiranje ukrajinskih aspiracija u EU imati negativne posledice za Zapadni Balkan;
- Participacija u regionalnim inicijativama koje teže približavanju Zapadnog Balkana EU – uključujući postepenu integraciju – treba biti prioritet za Mađarsku;
- I pored nedostatka zajedničke Višegradske saradnje od početka ruske potpune invazije na Ukrajinu, Mađarska treba da sarađuje i koordinira sa Bratislavom, Pragom i Varšavom u pitanjima integracije Zapadnog Balkana u EU i ekonomskoj rastu i razvoju regiona. Internacionalni Višegradski fond i fokusiranje na tehničku pomoć su dva nepolitička područja koja bi mogla otvoriti potencijale za zajedničke napore saradnje.

Linkovi:

- “A Visegrádi Négyek és az európai integráció”, publikon.hu, http://www.publikon.hu/application/essay/296_1.pdf
- “Albanian prime minister invites Italy, Greece, and Hungary to Open Balkan”, euractiv.com, 2021. December 21. https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/albanian-prime-minister-invites-italy-greece-and-hungary-to-open-balkan/
- “Accession of North Macedonia to the EU a Key Issue”, Hungary today, November 17, 2023. <https://hungarytoday.hu/accession-of-north-macedonia-to-the-eu-key-issue/>
- “Agrisol project of 148 MW underway on Montenegro – Serbia border”, Balkan Green Energy News, April 13, 2023. <https://balkangreenenergynews.com/agrisolar-project-of-148-mw-underway-on-montenegro-serbia-border/>
- “Council of Europe Divided Over Kosovo’s Membership Bid”, The European Conservative, April 26, 2023. <https://europeanconservative.com/articles/news/council-of-europe-divided-over-kosovos-membership-bid/>
- “From Think Visegrad to Think Balkans: lessons learned and recommendations”, idscs.org.mke, June 2021. https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2021/09/WEBA5_Lessions_learned_and_recommendations.pdf
- “Hearing of Olivér Várhelyi”, europaert.eu, November 14, 2019. <https://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20191114RES66513/20191114RES66513.pdf>
- “Hungary plans to invest as much as 118 million euros in the RS”, SarajevoTimes, August 23, 2023. <https://sarajevotimes.com/hungary-plans-to-invest-as-much-as-118-million-euros-in-the-rs/>
- “Hungary, Albania Sign Agreements on EU Integration, Water Industry”, bbj.hu, June 19, 2023. <https://bbj.hu/politics/foreign-affairs/int-l-relations/hungary-albania-sign-agreements-on-eu-integration-water-industry>
- “Hungary, Serbia and Slovenia to start operating regional electricity market in 2024”, About Hungary, December 8, 2023. <https://abouthungary.hu/news-in-brief/hungary-serbia-and-slovenia-to-start-operating-regional-electricity-market-in-2024>
- “Hungary’s PM Orban urges Serbia to release arrested Kosovo policemen”, Reuters, June 20, 2023. <https://www.reuters.com/world/europe/hungarys-pm-orban-urges-serbia-release-arrested-kosovo-policemen-2023-06-20/>
- “Hungary’s premier rules out EU sanctions on Serbia”, aa.com, October 6, 2023. <https://www.aa.com.tr/en/europe/hungary-s-premier-rules-out-eu-sanctions-on-serbia/3009388#:~:text=Hungarian%20Prime%20Minister%20Viktor%20Orban,Kosovar%20police%20in%20northern%20Kosovo.>
- “Itt a lista arról, hogy a magyar kormány mivel segítette Ukrajnát”, 24.hu, February 8, 2023. <https://24.hu/belfold/2023/02/08/orosz-ukran-haboru-magyar-segelyszallitmany-egeszsegugyi-eszkozok-ujhelyi-istvan/>
- “Itt a nagy hír: belement Magyarország Ukrajna EU-s pénzéből támogatásába”, Portfolio, February 1, 2024. <https://www.portfolio.hu/unios-forrasok/20240201/itt-a-nagy-hir-belement-magyarorszag-ukrajna-eu-s-penzbol-tamogatasaba-666621>

- “Jelentés Magyarország 2012. évi nemzetközi fejlesztési és humanitárius segítségnyújtási tevékenységéről”, kormany.hu, 2013. https://nefe.kormany.hu/download/c/38/d0000/2012NEFEbeszamolo_helyes%20kotott%20segelyhitel.pdf
- “Katalin Novák at the Berlin Process Leaders’ Summit in Tirana”, sandorpalota.hu, 2023. október 16., <https://www.sandorpalota.hu/en/katalin-novak-berlin-process-leaders-summit-tirana>
- “Lezárult a Mészáros csoport boszniai gyárvásárlása”, Világgazdaság, December 22, 2023. <https://www.vg.hu/nemzetkozi-gazdasag/2023/12/lezarult-a-meszaros-csoport-boszniai-gyarvasarlasa>
- “Ma újra Nyitott Balkán csúcstalálkozó – Szijjártó Péter Belgrádba utazott”, hirado.hu, 2022. 09. 02. <https://hirado.hu/kulfold/cikk/2022/09/02/ma-ujra-open-balkan-csucstalalkozo-szijjarto-peter-belgradba-utazott>
- “Magyar cég építi a legnagyobb boszniai naperőművet”, Telex, March 29, 2023. <https://telex.hu/gazdasag/2023/03/29/lugos-renewables-naperomu-boszniai-szerb>
- “Meet Lieutenant General Ferenc Kajári, the first Hungarian KFOR commander”, NATO, June 12, 2024. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_225746.htm
- “Megalakult a Magyar – Szerb Stratégiai Együttműködési Tanács”, Magyar Nemzet, June 20, 2023. <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2023/06/megalakult-a-magyar-szerb-strategiai-egyuttmukodes-tanacs>
- “Mely biztonságpolitikai kihívások terhelhetik Magyarország keleti szomszédságát?”, Hungarian Institute of International Affairs, 2024/2. https://hiia.hu/wp-content/uploads/2024/03/mki_41-2024-2-szomszedsagpolitika-1.pdf
- “Nyugat - Balkán Beruházási Támogatás”, hepa.hu, June 4, 2020. <https://hepa.hu/palyazatok/nyugat-balkan-fejlesztések/Western-Balkans-Investment-Scheme>
- “Nyugat - Balkáni kétoldalú infrastrukturális projekt - előkészítési programok”, hepa.hu, May 21, 2020. <https://hepa.hu/palyazatok/nyugat-balkan-fejlesztések/Western-Balkans-bilateral-infrastructural-project-preparation-programmes>
- “Orbán Viktor a NATO-főtítkárral való találkozó után: Magyarország nem blokkolja a többi tagállam döntéseit Ukrajna kapcsán”, Portfolio, June 12, 2024. <https://www.portfolio.hu/global/20240612/orban-viktor-a-nato-fotitkarral-valo-talalkozo-utan-magyarorszag-nem-blokkolja-a-tobbi-tagallam-donteseit-ukrajna-kapcsan-691919>
- “PM Orbán holds talks with Milorad Dodik in Budapest”, About Hungary, October 3, 2023. <https://abouthungary.hu/news-in-brief/pm-orban-holds-talks-with-milorad-dodik-in-budapest>
- “Serbia and Hungary Set Up Joint Natural Gas Company”, BalkanInsight, June 20, 2023. <https://balkaninsight.com/2023/06/20/serbia-and-hungary-set-up-joint-natural-gas-company/>
- “Sticz László vezérőrnagy átvette az EUFOR Althea misszió vezetését”, honvédelem.hu, January 31, 2024. <https://honvedelem.hu/missziok/sticz-laszlo-vezerornagy-atvette-az-eufor-althea-misszio-vezeteset.html>
- “The Big Fusion Continues, ONE Telecommunications and ALBtelecom Legally Merged to Become ONE Albania”, albaniaandailynews.com, January 5, 2023. <https://albaniaandailynews.com/news/the-big-fusion-continues-one-telecommunications-and-albtelecom-legally-merged-to-become-one-albania>
- “The Voice of Central Europe is Needed”, defence.hu, April 26, 2024. <https://defence.hu/news/the-voice-of-central-europe-is-needed.html>

Autor: Jakub Lachert

STEPEN ANGAŽOVANOSTI DRŽAVA ZAPADNOG BALKANA U EU INTEGRACIJI

Zapadni Balkan je regija koja obuhvata šest zemalja (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo, Sjeverna Makedonija i Srbija) koje još uvijek nisu članice Evropske unije. Pet od ovih zemalja proizašle su iz raspada Jugoslavije, dok je Albanija, koja upotpunjuje regiju, tokom Hladnog rata bila izolovana komunistička diktatura. Nakon pridruživanja osam država Centralne i Istočne Evrope Evropskoj uniji 2004. godine, praćenog ulaskom Bugarske i Rumunije 2007. godine, Zapadni Balkan postao je enklava unutar EU.

Sve ove zemlje održavaju blisku saradnju sa Evropskom unijom i od samita EU u Solunu 2003. godine imaju obećanje o budućem članstvu.

U trenutnoj fazi evropskih integracija na Zapadnom Balkanu mogu se razlikovati tri grupe zemalja, klasifikovane prema fazama u kojima se nalaze u procesu integracije u Evropsku uniju.

Prva grupa obuhvata zemlje koje pregovaraju o specifičnim poglavljima u okviru procesa pridruživanja. Crna Gora se nedvosmisleno nalazi na čelu ove grupe. Prema predsjednici Evropske komisije, od jeseni 2023. godine, Podgorica se nalazi na pragu puta ka članstvu u EU. Crna Gora je formalno podnijela zahtjev za članstvo u EU u martu 2008. godine i dobila status kandidata u decembru 2010. godine. Do sada je ova zemlja otvorila pregovore o svih 33 poglavlja potrebnih za pristupanje EU, od kojih su samo tri privremeno zatvorena.

Druga zemlja sa sličnim statusom je Srbija, koja ipak pokazuje višeslojni pristup u svojoj spoljnoj politici. Ovo se, na primjer, ogleda u njenoj saradnji sa Evroazijskom ekonomskom unijom predvođenom Rusijom, organizacijom koja predstavlja političku i ekonomsku konkurenciju EU. Beograd je započeo pregovore o 22 od ukupno 35 poglavlja sa Evropskom unijom, privremeno zaključivši dva od njih. Najveći izazov za ovu zemlju na putu ka evropskim integracijama ostaje neriješeni spor sa Kosovom, bivšom pokrajinom koja je imala status autonomne teritorije unutar Srbije.

Za razliku od dosljednog stava crnogorske Vlade, Beograd, iako nominalno proevropski orijentisan, takođe koristi saradnju sa Rusijom i Kinom. Srbija, za razliku od većine evropskih zemalja, nije uvela sankcije Rusiji nakon početka invazije na Ukrajinu.

Druga grupa zemalja uključuje Albaniju i Sjevernu Makedoniju, koje su započele pregovore o pridruživanju tokom istog perioda, uz povremene turbulencije u bilateralnim odnosima između Skoplja i Atine, kao i Skoplja i Sofije. Ovi sporovi su uključivali kulturne i identitetske dimenzije, koje su obje zemlje EU koristile kako bi uložile veto na početak pregovora o pridruživanju sa Sjevernom Makedonijom. Međutim, obje zemlje su istovremeno započele svoje prve međuvladine pregovore

u julu 2022. godine. Tokom ove faze, Tirana i Skoplje su dobile konačne smjernice za reforme od Evropskog Savjeta kao dio procesa skrininga za ocjenu usklađenosti nacionalnog zakonodavstva sa pravom Zajednice.

Obje zemlje su pozvane da napreduju ka otvaranju prvih klastera pregovora, koji se odnose na teme kao što su dobro upravljanje, unutrašnje tržište, ekonomska konkurentnost i povezanost, nakon usklađivanja sa preporukama EU. U slučaju Tirane, preporuke su se fokusirale na izmjene ustava kako bi se uskladile sa standardima EU u vezi sa rješenjima za migracionu politiku. U slučaju Skoplja, Savjet je naveo da će početak prvih pregovaračkih poglavlja zavisiti od izmjena ustava Republike Sjeverne Makedonije, posebno da bi se formalno priznali Bugari kao jedan od nacionalnih identiteta unutar države. Ovo ostaje sporno pitanje između Skoplja i Sofije, pri čemu Bugarska zadržava saglasnost za dalji nastavak pregovora o pridruživanju dok se ne izmijeni ustav Sjeverne Makedonije.

Treća grupa uključuje Bosnu i Hercegovinu i Kosovo, koje su na različitim formalnim fazama evropskih integracija, ali njihove unutrašnje složenosti predstavljaju znatne prepreke, te su stoga obje države uključene u posebnu grupu

Bosna i Hercegovina je najnovija zemlja koja je dobila status kandidata za članstvo u Evropskoj uniji, usred povećane aktivnosti EU u Zapadnom Balkanu. Nakon što je Evropska unija dodijelila Bosni status kandidata u decembru 2022. godine, Sarajevo je 21. marta 2023. godine započelo formalne pregovore sa Evropskom unijom.

Među zemljama u regionu, Bosna i Hercegovina se izdvaja po svojoj složenoj političkoj strukturi, koja uključuje dva autonomna entiteta—Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku—kao i podjele unutar manjih administrativnih jedinica. Ova složenost čini postizanje konsenzusa o pitanjima vezanim za evropske integracije posebno izazovnim. Situaciju dodatno pogoršava činjenica da jedan od entiteta države dosljedno odbija priznati odluke Ustavnog suda i otvoreno podržava Rusiju tokom rata u Ukrajini. Takođe, Narodna skupština Republike Srpske u maju je uvela kontroverzni “Zakon o stranim agentima” koji je odražavao rusko zakonodavstvo, što je izazvalo značajnu zabrinutost u Briselu.

Kosovo je jedina zemlja u regionu koja ima status potencijalnog kandidata za Evropsku uniju i formalno je najmanje napredovalo u procesu evropskih integracija. Glavna prepreka leži u stalnom sukobu sa Srbijom, posebno u vezi sa statusom srpske manjine koja živi u sjevernom dijelu Kosova. Međunarodni status Kosova ostaje neriješen jer ga ne priznaju sve članice Evropske unije, osim Srbije i njenih saveznika poput Kine i Rusije. Zemlje poput Kipra, Španije, Grčke, Slovačke i Rumunije još uvijek nisu priznale nezavisnost Kosova.

U decembru 2022. godine, Priština je podnijela zahtjev za članstvo u Evropskoj uniji. Značajno postignuće za Kosovo u njegovim odnosima sa Evropskom unijom bilo je ukidanje zahtjeva za Šengen vizu za građane Kosova sa biometrijskim pasošima, počevši od 1. januara 2024. godine. Kosovo je ostalo jedina zemlja na Zapadnom Balkanu koja je zadržala vizni režim sa EU, uprkos ispunjavanju uslova za viznu liberalizaciju još od 2018. godine. Kašnjenje je bilo rezultat protivljenja određenih zemalja, posebno Francuske i Holandije, koje su bile zabrinute zbog mogućeg povećanja migracionih tokova.

POLITIČKE RASPODJELE NA ZAPADNOM BALKANU POJAČANE SPOROŠĆU EVROPSKE UNIJE

Proces evropskih integracija postao je glavni uzrok političkih razlika u svim društvima Zapadnog Balkana. Glavne političke stranke u regionu često se grupišu u dva glavna tabora: one koje zagovaraju liberalne principe usmjerene na sprovođenje reformi u skladu sa integracijom u Evropsku uniju, i one koje se zalažu za partnerstva sa entitetima kao što su Rusija i Kina, često u suprotnosti sa politikom Brisela. Ključni politički katalizator za euroskeptičke stranke je spor tempo pregovora sa Briselom.

Pogodna ilustracija razočaranja Briselom može se vidjeti u Sjevernoj Makedoniji, koja je bila pod vladavinom socijaldemokratske stranke (SDSM) od 2017. do 2024. godine. Tokom mandata stranke, Skoplje je uspješno prošlo kroz etape evropske i evroatlantske integracije. Njihov pomirljiv pristup pomogao je zemlji da ponovo pregovara sporazum o promjeni imena sa Grčkom. Vlada u Atini je naziv "Makedonija" smatrala ključnim za svoje nasljeđe, čineći stvaranje kompromisnog imena za zemlju politički rizičnim za vlasti u Skoplju, što je donekle zahtijevalo javnu kompenzaciju. Promjena imena u Sjevernu Makedoniju izazvala je sukob sa desničarskom unutrašnjom makedonskom revolucionarnom organizacijom – Demokratskom partijom makedonskog nacionalnog jedinstva (VMRO-DPMNE), koja je pokušala da bojkotuje odluku kao navodno nacionalno izdajstvo. U isto vrijeme, ukazali su javnosti da njihova država još nije postigla svoja međunarodna politička ciljeve. Čak i nakon pristupanja Sjeverne Makedonije NATO-u, napredak u evropskoj integraciji ostaje u preliminarnoj fazi.

Na majskim parlamentarnim i predsjedničkim izborima u Sjevernoj Makedoniji, nastupila je politička pauza i stranka VMRO-DPMNE se vratila na vlast. Novoizabrana predsjednica zemlje, Gordana Siljanovska-Davkova, tokom inauguracije nije koristila zvanični naziv "Sjeverna Makedonija" i koristila je samo inicijalni naziv, što je izazvalo gnev u Grčkoj. S obzirom na istorijske aktivnosti stranke, očekuje se da će se ona ponašati opreznije prema EU nego što je to činila SDSM, posebno u vezi sa pitanjima identiteta koja bi mogla predstavljati prepreke za pregovore o pristupanju. Nova Vlada u Skoplju takođe može pokušati da stvori regionalne saveze sa euroskeptičkim blokovima širom Evrope. Predsjednici Srbije Aleksandar Vučić i Mađarske Viktor Orbán bili su među prvim stranim liderima koji su čestitali VMRO-DPMNE na dvostrukoj pobjedi.

U isto vrijeme, nova vlada namjerava da održi svoju političku podršku Ukrajini usred tekućeg sukoba sa Rusijom, što je istaknuo predsjednik Sjeverne Makedonije, stav koji bi mogao da se razlikuje od politika koje se prate u Mađarskoj ili Srbiji. Tokom administracije SDSM-a, Sjeverna Makedonija je planirala da prenese vojnu opremu iz sovjetske ere iz svog arsenala, ali tačan broj i vrste naoružanja nisu objavljeni.

Druga zemlja koja je nedavno doživjela političke promjene je Crna Gora, gdje je nakon 30 godina dominacije Demokratske partije socijalista (DPS), bivši predsjednik Milo Đukanović smijenjen na predsjedničkim izborima u maju 2023. godine. Njegov nasljednik, Jakov Milatović, dolazi iz novoformiranog Pokreta Evropa sad (PES). Njegova pobjeda simbolički je otvorila put za uspjeh PES stranke na parlamentarnim izborima održanim u junu. Sa nedovoljnim brojem glasova, PES stranka je morala da formira koaliciju sa strankama koje predstavljaju albansku i srpsku manjinu. To je izazvalo zabrinutost u Briselu da bi Podgorica mogla politički da se uskladi sa Beogradom. Opoziciona DPS stranka je izrazila zabrinutost u vezi sa evropskom budućnošću Crne Gore, dok

se zemlja približava završetku svojih napora. Postavlja se pitanje da li će nova vlada zadržati proevropski kurs. Nova crnogorska vlada, predvođena predsjednikom PES-a Milojkom Spajićem, čvrsto je odbacila ove brige i sugestije, naglašavajući svoju posvećenost ubrzanju procesa evropske integracije Crne Gore. Crna Gora je pokazala značajnu solidarnost sa Ukrajinom pružajući vojnu pomoć u ukupnom iznosu od 10 miliona evra. Iako se ovaj iznos može činiti skromnim, u poređenju sa godišnjim vojnim budžetom Podgorice od 70 miliona evra, ovaj iznos dobija na značaju kada se mjeri u odnosu na BDP zemlje.

Karakterističan za Zapadni Balkan je političko okruženje u Bosni i Hercegovini, koje je obilježeno stalnim etničkim podjelama i blokadom u najvišim državnim institucijama. Takođe, u Republici Srpskoj, vladajuća Srpska demokratska stranka (SDP), predvođena Miloradom Dodikom, je značajno sklona separatističkim politikama. Politika koju bosanski Srbi vode je uglavnom usmjerena na razgradnju Dejtonskog sistema, koji zadržava elemente međunarodnog nadzora nad Bosnom i Hercegovinom kroz instituciju visokog predstavnika. Kao rezultat toga, SDP bojkotuje sve odluke na najvišem političkom nivou i time onemogućava nastavak dijaloga o pristupanju Evropskoj uniji.

Drugo područje nesuglasica između Bošnjaka (bosanskih muslimana) i prozapadnih Hrvata, s jedne strane, i Republike Srpske, s druge strane, odnosi se na spoljnu politiku i stav prema Evropskoj uniji i NATO-u. Predstavnici srpske zajednice u Bosni i Hercegovini, koji zvanično proglašavaju neutralnost prema ratu u Ukrajini, aktivno teže bližim vezama ne samo sa svojim primarnim saveznikom, Beogradom, već i sa Moskvom. Milorad Dodik, zajedno sa drugim političarima iz njegove frakcije, često posjećuje Rusiju. U 2022. godini, lider bosanskih Srba vodio je pregovore sa Gazpromom u Rusiji o uslovima za povećanje uvoza gasa.

Neprikriveno pro-rusko stajalište bosanskih Srba, uz prijetnju separatizma u Bosni i Hercegovini, izaziva značajnu zabrinutost na Zapadu. Postoje sumnje da bi Rusija, kao dio navodnog posredničkog rata, mogla pogoršati tenzije na Zapadnom Balkanu.

Još jedan zabrinjavajući trend u regionu je da je jedna stranka konsolidovala svu vlast u jednoj zemlji. To je očigledno u Albaniji, gdje Edi Rama i njegova Socijalistička partija Albanije vladaju od 2013. godine. Opoziciona Demokratska partija Albanije je podijeljena unutrašnjim sukobima, sa dva nova lidera: Lulzimom Bašom, koji je preuzeo vođstvo stranke u julu 2023. godine, i bivšim Premijerom i Predsjednikom Salijem Berishom, koji je trenutno pod kućnim pritvorom zbog optužbi za korupciju. Opozicija optužuje Premijera Ramu za politički motivisanu odmazdu protiv Berishe. Nasuprot tome, vladajuća vlast smatra hapšenje istaknutog političara kao potvrdu reforme pravosudnog sistema. Na evropskom nivou, Demokratska partija Albanije je povezana sa najvećom frakcijom u Evropskom parlamentu, EPP-om (Evropska narodna partija).

Na međunarodnom planu, Albanija je pokazala značajnu podršku slanjem 23 borbenih vozila MaxxPro u Ukrajinu 2023. godine, što je značajan doprinos s obzirom na kapacitete zemlje. 2019. godine, navodno je Tirana nabavila samo 40 ovih vozila iz SAD-a.

Dominacija jedne stranke na političkoj sceni takođe je prisutna u Srbiji, gdje Aleksandar Vučić i njegova Srpska napredna stranka (SNS) neprekidno drže vlast od 2014. godine. Vučić je bio premijer Srbije do 2017. godine, a od 31. maja 2017. godine obnaša funkciju Predsjednika. Između 2012. i 2014. godine, bio je prvi Potpredsjednik Vlade u koalicionoj vladi. Tokom posljednje decenije, SNS i njen lider usvojili su strategiju koja uključuje konsolidaciju moći dok istovremeno marginalizuje opoziciju. Nasuprot tome, Aleksandar Vučić, iako održava proevropski narativ, takođe je nastojao da ojača političke veze sa Kinom i Rusijom.

U posljednjim godinama, Srbija je doživjela značajnu političku polarizaciju, dodatno pogoršanu optužbama opozicione koalicije "Srbija protiv nasilja" koja je optužila Vučićevu stranku za izborne prevare tokom decembarskih izbora 2023. godine. Opoziciona koalicija, uprkos tome što je zauzela drugo mjesto, nema potrebnu većinu da bi omela reforme u zemlji koja pokazuje autoritarne tendencije. Posmatrači izbora iz EU i Savjeta Evrope su zaključili da izbori nisu bili fer, navodeći manipulaciju glasovima, i preporučili da slučaj bude istražen od strane tužilaštva. Vladajuća SNS osvojila je 128 mjesta u 250-članom Narodnom parlamentu, dok je najveća opoziciona koalicija dobila samo 65 mjesta.

Usred unutrašnjih izazova u procesu demokratizacije Srbije, još jedna kritika upućena vlastima u Beogradu odnosi se na njihovu neumornu posvećenost pro-ruskoj spoljnoj politici. Srbija je uzdržana od uvođenja sankcija Rusiji. U julu 2023. godine, Aleksandar Vulin je smijenjen sa pozicije šefa srpskih tajnih službi, što je bio potez izazvan intervencijom EU i SAD. Političar je dobio priznanje u Moskvi zbog svoje duboke saradnje sa Ruskom Federalnom službom bezbjednosti.

U isto vrijeme, vrijedi napomenuti da je u junu 2024. godine Beograd prodao municiju u vrijednosti od 800 miliona PLN Kijevu.

Kosovo, koje nije potpuno priznato kao suverena država u međunarodnoj zajednici, predstavlja ključnu tačku sporenja sa Srbijom, posebno u vezi sa opštinama sa srpskom većinom u svojim sjevernim teritorijama. Premijer Albin Kurti iz pokreta Samoodređenje! (Lëvizja VETËVENDOSJE!, LVV) uživa skoro 50 procenata podrške, uprkos njihovom konfrontacionom pristupu sukobu u sjevernim provincijama zemlje, gde je srpska manjina koncentrisana u četiri okruga. Stav kosovskog političara izazvao je zabrinutost u Evropskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama, jer prijeti da potkopa mirovni proces na Balkanu. Slično kao u slučaju Bosne i Hercegovine, ova situacija bi mogla da uvuče Zapad u "posrednički rat", skrećući pažnju sa Ukrajine, što bi moglo biti strateški cilj Rusije u regionu

PODRŠKA EVROPSKOJ INTEGRACIJI U ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA

Opsežna studija o pristupu zemalja Zapadnog Balkana integraciji u Evropsku uniju sprovedena je u svim zemljama regiona između 3. februara i 5. marta ove godine. Jedno od pitanja koje je postavljeno bilo je: Da se danas održi referendum, da li biste glasali za pridruživanje vaše zemlje EU? Albanci su najpozitivnije odgovorili na ovo pitanje, sa 92 procenta u korist, zatim slijede Kosovari sa 89 procenata, Crnogorci sa 79 procenata, Bosanci i Hercegovci sa 68 procenata, Makedonci takođe sa 68 procenata, i Srbi sa 40 procenata. Sljedeće pitanje se odnosilo na stvarne motive Evropske unije za proširenje članstva na zemlje u regionu. 62 procenata Kosovara, 59 procenata Crnogoraca, 54 procenata Albanaca, 44 procenata Bosanaca i Hercegovaca, 34 procenata Makedonaca, i 30 procenata Srba odgovorilo je pozitivno.

Ove studije naglašavaju značajan stepen skepticizma među zemljama Zapadnog Balkana u vezi sa efikasnošću procesa evropske integracije. To se u velikoj mjeri pripisuje dugotrajnoj prirodi evropske integracije i odsustvu novih pristupanja od 2013. godine. S druge strane, trenutni porast u procesu evropske integracije na Zapadnom Balkanu u velikoj mjeri je posljedica rata u Ukrajini. Brisel teži da ponovo afirmiše svoj uticaj usred konkurentnih interesa globalnih sila kao što su Kina i Rusija—svaka sa divergentnim agendama u regionu.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Većina građana Zapadnog Balkana podržava pristupanje svojim zemljama Evropskoj uniji, pri čemu Albanci i Kosovari pokazuju najviši nivo podrške, dok je Srbija u značajnoj mjeri skeptična. Ova podrška odražava visoko vrednovanje članstva u EU kao ključnog faktora za političku i ekonomsku stabilnost.

Postoji dubok skepticizam u vezi sa efikasnošću procesa evropske integracije, koji je značajno pogođen sporim napretkom i odsustvom novih pristupa od 2013. godine. Ovaj skepticizam posebno je izražen u Srbiji, gde se nacionalne politike često suprotstavljaju evropskim težnjama.

Geopolitičke promjene, uključujući rat u Ukrajini, povećale su značaj procesa evropske integracije u Zapadnom Balkanu. EU se suočava sa konkurencijom globalnih sila kao što su Kina i Rusija, koje imaju različite interese u regionu.

Poljska, kao ključni član Višegradske grupe (V4), pruža značajnu političku i ekonomsku podršku zemljama Zapadnog Balkana. Poljska i ostale V4 zemlje podržavaju evropske težnje Zapadnog Balkana, ali su takođe fokusirane na geopolitičke aspekte, uključujući odnose sa Rusijom i podršku NATO integraciji.

- Evropska unija treba poboljšati transparentnost i efikasnost procesa pristupanja kako bi smanjila skepticizam među zemljama Zapadnog Balkana i ubrzala napredovanje u integraciji.
- EU treba da nastavi sa pružanjem podrške i stimulansa za zemlje kao što su Albanija i Kosovo, koje pokazuju visok nivo podrške članstvu, kako bi se ojačala njihova posvećenost reformama.
- Razmotriti unapređenje procesa pristupanja kako bi se omogućilo brže uključivanje novih članica i smanjila sporost koja doprinosi skepticizmu, uzimajući u obzir geopolitičke tenzije u regionu.
- Povećati angažman i podršku zemalja Višegradske grupe (V4), posebno Poljske, u pružanju pomoći i savjeta zemljama Zapadnog Balkana, kako bi se ojačala njihova evropska perspektiva i unaprijedili bilateralni odnosi u ključnim oblastima kao što su bezbjednost, trgovina i politička stabilnost

Autor: Tomáš Strážay

STAV SLOVAČKE O PROCESIMA PRISTUPANJA ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA EU

Slovačka je od svog pristupanja EU 2004. godine bila posvećen podržavalac politike proširenja EU. Zemlje Zapadnog Balkana oduvijek su imale poseban značaj u njenoj vanjskoj politici. Važnost Zapadnog Balkana za Slovačku može se vidjeti kroz otvaranje slovačkih ambasada u regionu. Dok je 2004. godine Slovačka imala samo dvije ambasade u regionu (Beograd i Zagreb), deset godina kasnije slovačke ambasade nalazimo i u Podgorici, Sarajevu, Skoplju i Tirani, dok u Prištini Slovačka ima kancelariju za vezu. Jedan od najvidljivijih dokaza interesa Slovačke za region jeste direktno uključivanje slovačkih diplomata u stabilizaciju Zapadnog Balkana, poput Miroslava Lajčáka, Eduarda Kukana ili Františka Lipke.

Kontinuitet je takođe prisutan u stavu Slovačke prema jednostrano proglašenoj nezavisnosti Kosova, jer je Slovačka ostala među pet članica EU koje nisu promijenile svoj stav o tom pitanju. Kada je riječ o nedavnom angažmanu slovačkih zvaničnika, treba pomenuti aktivno angažovanje Miroslava Lajčáka kao EUSR-a za dijalog Beograd-Priština i druge regionalne probleme Zapadnog Balkana (2020-2024). Isti značaj ima i Vladimír Bilčík, koji je služio kao izvjestilac za Srbiju i predsjednik Delegacije Evropskog parlamenta za Crnu Goru.

Pored političke podrške na bilateralnom i multilateralnom nivou, Slovačka je bila angažovana u ekonomskoj saradnji sa zemljama Zapadnog Balkana. Iako je zaostajala za svojim susjedima iz V4 kada su u pitanju bilateralna trgovina i investicije, u posljednje vrijeme primjećuju se ohrabrujući, pozitivni trendovi. Bilateralna trgovina sa najvećom ekonomijom u regionu – Srbijom – porasla je na preko milijardu eura u 2023. godini, dok su najavljene intenzivne investicije nekih slovačkih kompanija u slučaju Bosne i Hercegovine. Ipak, ekonomska diplomatija treba da se ojača, između ostalog i ponovnim otvaranjem pozicije ekonomskih diplomata u regionu.

Zvanična razvojna pomoć (ODA) predstavlja još jedan važan instrument saradnje. Iako se fokus slovačke ODA djelimično preselio na druge geografske regije, odabrane zemlje Zapadnog Balkana i dalje ostaju ciljane zemlje. Uzimajući u obzir dužinu procesa pristupanja EU za neke zemlje regiona, slovačka ODA će ostati važan instrument vanjske politike Slovačke na Zapadnom Balkanu u godinama koje dolaze. To će ostati tako uprkos činjenici da je region isključen iz klasične šeme razvojne pomoći, te da je sada ODA više bazirana na mikro-grantovima i projektima sufinansiranja.

Ostali instrumenti saradnje uključuju twinning projekte i slanje diplomata i stručnjaka. Praktično svaka od zemalja Zapadnog Balkana bila je teritorija za implementaciju različitih twinning projekata, obično uz učešće drugih zemalja EU. Iako slanje diplomata nije često korišćeno, stručnjaci iz različitih oblasti su služili kao konsultanti u nekoliko zemalja Zapadnog Balkana.

Invazija Rusije na Ukrajinu u februaru 2022. godine bila je osuđena od strane svih značajnih političkih partija u Nacionalnom savjetu Slovačke. Deklaracija usvojena u Nacionalnom savjetu u februaru 2022. godine praćena je drugom, usvojenom godinu dana kasnije³⁴. Ipak, razlike među političkim partijama postoje ne samo na deklarativnom nivou. U poređenju sa vladama premijera Hegera i premijera Ódora, nova vlada premijera Fica, formirana u oktobru 2023. godine, kategorički odbija vojnu podršku Ukrajini.

Iako u praksi ova pozicija ne uključuje isporuku vojne opreme na komercijalnoj osnovi, ona se predstavlja kao ispunjeno obećanje biračima vladajuće koalicije koju čine partije SMER (SMJER – Slovačka socijaldemokratija), HLAS (GLAS – Socijaldemokratija) i SNS (Slovačka nacionalna stranka). Retorika o Ukrajini i tekućem ratu od strane premijera Fica i drugih predstavnika vlade je značajno manje podržavajuća prema politici ukrajinskog predsjednika Zelenskog u odnosu na predstavnike glavnih opozicionih partija: PS (Progresivna Slovačka), SaS (Sloboda i Solidarnost) i KDĤ (Hrišćanski demokratski pokret).

Posebno su predstavnici vladajućih partija SMER i SNS otvoreno kritični prema nastavku opravdanog rata Ukrajine protiv ruskog agresora i traže (nespecificirano) mirno rješenje. Takođe, oni pozivaju na održavanje saradnje sa Rusijom u onim oblastima gdje je to moguće. Ipak, na nivou EU Slovačka je do sada odobrila svu podršku pruženu Ukrajini od strane EU, uključujući i posljednji paket vrijedan 50 milijardi EUR, usvojen na specijalnom sastanku Evropskog savjeta u februaru 2024. godine³⁵.

Eskalacija agresije Ruske Federacije protiv Ukrajine promijenila je percepciju politike proširenja. Već u junu 2022. godine Ukrajina i Moldavija su dobile status kandidata, a godinu dana kasnije obje su započele pregovore sa EU. Iako je Gruzija zaostajala za njima, i ona je dobila status kandidata 2023. godine. Zapravo, politika proširenja se spojila sa politikom susjedstva EU, jer su se zemljama Zapadnog Balkana pridružile takozvane zemlje iz Pristupnog trija (UA, MD, GE). Politika proširenja na nivou EU je dobila na energiji, a Slovačka je u tome aktivno učestvovala. Podrška budućem članstvu Ukrajine (kao i Moldavije i Gruzije) demonstrirana je od strane sve tri vlade koje su služile u Slovačkoj od februara 2022. godine. Iako manifest vlade formirane nakon izbora u septembru 2023. godine ne sadrži niti jednu odredbu o Zapadnom Balkanu i podršci procesu integracije zemalja Zapadnog Balkana u EU, dio tog manifesta posvećen je integraciji Ukrajine u EU i namjeri Slovačke da učestvuje u procesu rekonstrukcije³⁶.

Ipak, podrška evropskoj perspektivi Zapadnog Balkana smatra se jednom od prioriteta nove vlade. Slovačka ne vidi samo budućnost zemalja Zapadnog Balkana u EU, već i izražava svoju podršku uravnoteženom pristupu, koji ne daje prednost bilo kojoj grupi zemalja kandidata/potencijalnih kandidata iz različitih geografskih regija³⁷.

Ukupna pomoć pružena Ukrajini dostigla je 1,3 odsto BDP-a Slovačke između januara 2022. i oktobra 2023. godine. Od ove pomoći, 0,6 odsto je bilateralna pomoć, a 0,7 odsto pomoć pružena preko EU,

34 NR SR odsudzuje vojensku agresiju Ruska na Ukrajinu, žiada zastavenie operácie, 25. 2. 2022, <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=udalosti/udalost&MasterID=55961>, NRSR: Poslanci uznesením opätovne odsúdili ruskú agresiu na Ukrajinu 16. 2. 2023, <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=udalosti/udalost&MasterID=56319>.

35 Special meeting of the European Council (1 February 2024) – Conclusions, Brussels, 1 February 2024, <https://www.consilium.europa.eu/media/69874/20240201-special-euco-conclusions-en.pdf>.

36 Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 2023 – 2027 (The Manifesto of the Government of the Slovak Republic 2023 – 2027), <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=535376>.

37 Minister Juraj Blanár: Stabilita krajín západného Balkánu je v ich členstve v Európskej únii, 6 February 2024, https://www.mzv.sk/pressreleasedetail?p_p_id=sk_mzv_portal_pressrelease_detail_portlet_PressReleaseDetailPortlet&p_p_lifecycle=0&groupId=10182&articleId=20672103.

u potonjem slučaju i kroz Evropski instrument za mirovne fondove. Ova podrška uključuje ne samo vojnu pomoć Ukrajini, uključujući predaju S300 sistema protivraketne odbrane i MIG-29 borbenih aviona, već i humanitarnu pomoć i ekonomsku pomoć. Drugi instrumenti koji se baziraju na EU uključuju npr. Connecting Europe Facility. Pored toga, humanitarna pomoć u iznosu od 530 miliona EUR pružena ukrajinskim izbjeglicama na teritoriji Slovačke nije dolazila iz slovačkog državnog budžeta, već iz neiskorišćenih sredstava EU iz prethodnog operativnog programa³⁸.

ODNOSI SA NATO-OM

Slovačka je posvećena članica NATO-a od 2004. godine i kao država podržala je pristupanje Albanije, Crne Gore i Sjeverne Makedonije Alijansi. Sa tim članicama Zapadnog Balkana, Slovačka održava isti nivo odnosa kao i sa drugim saveznicima. Na primjer, Slovačka u Trenčinu ima Centar izvrsnosti za uklanjanje eksplozivnih sredstava (EOD CoE). To je jedan od NATO-ovih centara izvrsnosti koji saraduje sa drugim članicama NATO-a, partnerima, drugim državama i međunarodnim organizacijama, s ciljem unapređenja EOD sposobnosti.

Kada su u pitanju zemlje koje nisu članice NATO-a (Srbija, Bosna i Hercegovina i Kosovo, iako je Kosovo poseban slučaj), mogućnosti za saradnju su višestruke. Slovačka je služila kao ambasada kontaktne tačke za NATO u Srbiji između 2013. i 2016. godine. Tokom svojih dvaju mandata, Slovačka je aktivno podržavala sastanke na visokom nivou, kao i diskusiju o odnosima Srbije i NATO-a na javnom nivou.

U vezi sa potrebama partnerskih zemalja na Zapadnom Balkanu, NATO je razvio Individualni prilagođeni partnerski program (ITPP), kroz koji se mogu organizovati zajedničke vježbe, kursevi i obuke. Ovaj tip programa, međutim, nije usmjeren samo na partnere sa Zapadnog Balkana, već obuhvata razne partnere širom svijeta. U kontekstu ITPP-a, uspostavljen je Paket za izgradnju odbrambenih kapaciteta (DCBP), kroz koji se konkretni projekti u partnerskim zemljama finansijski podržavaju. Na primjer, u okviru ove inicijative modernizovana je flota helikoptera u BiH³⁹.

Slovačka je aktivno učestvovala u misiji EUFOR ALTHEA u BiH, iako je to uglavnom inicijativa EU, ali se bazira na prethodnim NATO misijama SFOR i IFOR. Broj slovačkog kontingenta je povećan na 60 vojnika⁴⁰. S druge strane, Slovačka je 2010. godine prekinula svoje angažovanje u misiji KFOR na Kosovu i za sada ne planira da obnovi svoj angažman.

Članstvo Ukrajine u NATO-u je kontroverzno pitanje u slovačkoj politici. Vladina koalicija, koja je formirana nakon izbora u septembru 2023. godine, izrazila je protivljenje integraciji najvećeg slovačkog susjeda u NATO, dok su neke opozicione partije (Progresivna Slovačka – PS, Sloboda i Solidarnost – SAS) za buduće članstvo Ukrajine u Alijansi. I vlada i opozicija, s druge strane, podržavaju integraciju Ukrajine u EU. Međutim, predstavnici vlade naglašavaju strogo poštovanje kriterijuma za članstvo.

38 Slovenská pomoc Ukrajine patrí medzi najštedrejšie na svete. Pozrite si kompletný rebríček krajín, PRAVDA, 12 February 2024, <https://ekonomika.pravda.sk/ludia/clanok/699004-zverejnili-cisla-ako-slovensko-pomaha-ukrajine-ficovi-sa-rozbehnuty-vlak-uz-nepodari-zastavit/>.

39 Based on the interview with the representative of the Permanent Mission of the Slovak Republic to NATO.

40 <https://www.mod.gov.sk/operacia-althea-bosna-a-hercegovina/>

BILATERALNA SARADNJA

Slovačka je nastavila, a u nekim slučajevima i intenzivirala, bilateralnu političku saradnju sa zemljama Zapadnog Balkana u periodu 2022-23, kao i svoju podršku njihovoj integraciji u EU. Ovo se odnosilo i na Kosovo, iako Slovačka ne priznaje njegovu jednostrano proglašenu nezavisnost. Veze sa Prištinom su se nastavile razvijati na vladinom i nevladinom nivou. Slovačka je odlučila da ne prizna njegovu nezavisnost osim ako ne dođe do odobrenja Savjeta bezbjednosti UN-a i/ili dogovora između Beograda i Prištine po tom pitanju. Razlog za ovakvu poziciju može se naći u unutrašnjoj politici i može se objasniti nedostatkom političkog konsenzusa o tom pitanju, što je podržano i (pravno neobavezujućom) deklaracijom slovačkog parlamenta. S druge strane, ova činjenica ne sprečava Slovačku da održava i intenzivira kontakte sa predstavnicima različitih institucija na Kosovu i podržava zajedničke projekte, takođe kroz zvaničnu razvojnu pomoć⁴¹.

Slovačka je razvila tehničke alate za saradnju s Kosovom, što uključuje otvaranje kancelarije za vezu u Prištini i priznavanje kosovskih pasoša. Slovačka smatra Kosovo (prema Rezoluciji 1244/99 Savjeta bezbjednosti UN-a) integralnim dijelom regiona Zapadnog Balkana s jasnom evropskom perspektivom. Takođe, iako se Slovačka razlikuje od svojih susjeda iz Višegradske grupe po pitanju nezavisnosti Kosova, projekti koje podržava Međunarodni Višegradski fond su otvoreni i za aplikante s Kosova. Uzimajući u obzir trenutni sastav Slovačkog nacionalnog vijeća, šansa da Slovačka promijeni svoj stav prema nezavisnosti Kosova je veoma mala.

Slovačka je ostala uvjereni zagovornik politike proširenja EU i prije i nakon parlamentarnih izbora u septembru 2023. godine. Ipak, izbori su uticali na intenzitet političkih odnosa – Slovačka je u samo jednoj godini imala tri različita ministra vanjskih poslova.

Politička podrška, uključujući i dijeljenje znanja iz procesa transformacije i evroatlantske integracije, djelimično je bila praćena intenziviranjem veza u drugim oblastima, posebno u ekonomskoj saradnji. Bilateralna trgovina sa zemljama Zapadnog Balkana uglavnom je stagnirala 2022. godine, s izuzetkom Albanije i, donekle, Kosova. Slična situacija je bila i u 2023. godini, osim u odnosima između Slovačke i Srbije – trgovinska razmjena između Slovačke i Srbije dostigla je historijski maksimum od 1,2 milijarde eura u 2023. godini. Interes slovačkih investitora takođe je ostao nizak, iako su zabilježene neke značajne investicije slovačkih kompanija u regionu (npr. investicija SHP grupe od 130 miliona eura u kompaniju Celex u Bosni i Hercegovini). Pored uticaja pandemije COVID-19 na trgovinsku razmjenu, jedan od razloga za nezadovoljavajuću situaciju je i odsustvo ekonomskih diplomata u slovačkim ambasadama širom regiona. Da bi preokrenula ovaj trend, slovačka ambasada u Beogradu, koja je najveća, uložila je mnogo napora da ponovo uspostavi poziciju ekonomskog diplomate, ali bez konkretnih rezultata. Takođe, zbog njihovih ograničenih veličina, druge ambasade u regionu su prilično potkapacitirane. Situacija se mijenja samo sporo, npr.

⁴¹ U vezi sa Kosovom, Slovačka je odlučila da ne prizna njegovu nezavisnost osim ako ne dobije odobrenje Saveta bezbednosti UN i/ili ako ne bude postignut sporazum između Beograda i Prištine o tom pitanju. Razlog za ovu poziciju može se naći u unutrašnjoj politici i može se objasniti nedostatkom političkog konsenzusa o tom pitanju, što podržava i (pravno neobavezujuća) deklaracija Slovačkog parlamenta. S druge strane, ova činjenica ne sprečava Slovačku da održava i intenzivira kontakte sa predstavnicima različitih institucija u Kosovu i podržava zajedničke projekte, uključujući i putem Zvanične pomoći za razvoj. Slovačka je takođe razvila tehničke alate za saradnju sa Kosovom, što uključuje otvaranje predstavništva u Prištini i priznavanje kosovskih pasoša. Slovačka smatra Kosovo (prema Rezoluciji UN 1244/99) integralnim delom regiona Zapadnog Balkana sa jasnom evropskom perspektivom. Takođe, iako se Slovačka razlikuje od svojih komšija iz Višegradske grupe u pitanju nezavisnosti Kosova, projekti koje podržava Međunarodni Višegradski fond otvoreni su i za prijave iz Kosova. Uzimajući u obzir trenutni sastav Slovačkog narodnog vijeća, šansa da Slovačka promeni svoj stav prema nezavisnosti Kosova je vrlo mala.

u Crnoj Gori je broj diplomata povećan za jednog u 2022. godini. Pozitivan razvoj u tom kontekstu primijećen je i u Srbiji, gdje je Slovačka otvorila novi počasni konzulat u Vojvodini 2023. godine⁴².

Deklarisana namjera da se intenzivira saradnja nije se adekvatno odrazila na broj projekata „twinninga“ ili upućenih diplomata i stručnjaka. Osim u Srbiji i Crnoj Gori, gdje su nedavno pokrenuti novi projekti „twinninga“, situacija u drugim zemljama se nije promijenila ili je čak doživjela negativnu dinamiku, što znači da su neke zemlje ostale bez bilo kakvih „twinning“ projekata ili upućenih stručnjaka⁴³.

Razvojna pomoć pokazala je pozitivnu tendenciju u periodu 2022-23. i nije doživjela značajan pad uprkos činjenici da je Slovačka razvojna agencija odlučila da više ne održava zemlje Zapadnog Balkana kao ciljeve za razvojne projekte u svojim tradicionalnim pozivima. To se može objasniti time što su ambasade uspjele iskoristiti druge instrumente saradnje, posebno mikro grantove.

2022 - Istaknuti događaji

- Maj 2022 - Državni sekretar Ministarstva vanjskih poslova Sjeverne Makedonije Zoran Popov posjetio je Slovačku (susret sa svojim kolegom, državnim sekretarom Martinom Klusom).
- 25-27. maj 2022 - Državna sekretarka Ministarstva vanjskih i evropskih poslova Ingrid Brocková posjetila je Bosnu i Hercegovinu.
- Juni 2022 - Ministar vanjskih poslova Ivan Korčok prisustvovao je Prespa Forum dijalogu u Ohridu, Sjeverna Makedonija.
- Juni 2022 - Ministar vanjskih poslova Ivan Korčok posjetio je Crnu Goru.
- Juni 2022 - Predsjednik Crne Gore Milo Đukanović posjetio je Slovačku povodom konferencije GLOBSEC 2022.
- Juni 2022 - Delegacija Odbora za odbranu i bezbjednost Nacionalne skupštine Slovačke posjetila je Bosnu i Hercegovinu (susret sa tadašnjim ministrom odbrane BiH i komandantom EUFOR/Althea misije).
- Septembar 2022 - Predsjednica Zuzana Čaputová posjetila je Sjevernu Makedoniju, u svojoj prvoj zvaničnoj posjeti regionu Zapadnog Balkana.
- Oktobar 2022 - Premijer Eduard Heger sastao se sa predsjednicom Kosova, Vjosom Osmani, na marginama Praškog samita Evropske političke zajednice.
- Oktobar 2022 - Ministar odbrane Slovačke Jaroslav Naď posjetio je Kosovo kako bi odao počast žrtvama tragične nesreće vojnog aviona u kojoj je 2006. godine poginulo 42 slovačka vojnika vraćajući se sa dužnosti u KFOR misiji (neformalni sastanci sa nekim visokim predstavnicima kosovske administracije).
- Novembar 2022 - Politički direktor Ministarstva odbrane Kosova, Faruk Geci, posjetio je Slovačku na poziv jednog od think-tankova (susret sa svojim kolegom Martinom Sklenárom, političkim direktorom Ministarstva odbrane Slovačke).
- Decembar 2022 - Premijer Eduard Heger prisustvovao je prvom ikada održanom EU – Zapadni Balkan samitu u Tirani⁴⁴.

42 Na osnovu informacija koje su pružile Slovačke ambasade u Beogradu, Podgorici, Sarajevu, Skoplju, Tirani i predstavništvo u Prištini.

43 U Crnoj Gori, Slovačka je učestvovala u novom zajedničkom projektu bratimljenja sa Nemačkom i Estonijom, usmjerenom na politiku zapošljavanja, dok je u Srbiji pokrenut novi projekat fokusiran na unapređenje unutrašnjeg tržišta, koji se finansira putem IPA fondova.

44 For more information see also Ján Cingel, "Western Balkans and Slovak foreign policy 2022 in hindsight", In: Peter Brezáni (ed.) Yearbook of Slovakia's Foreign Policy 2022, Research Center of the Slovak Foreign Policy Association 2023, <https://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2021/08/Rocenka-ZPSR-2022.pdf>.

2023 - Istaknuti događaji

- Maj 2023 - Zamjenica ministra za Evropu i vanjske poslove Albanije, Megi Fino, posjetila je Bratislavu (susret sa državnom sekretarkom Ministarstva vanjskih i evropskih poslova, Ingrid Brocková, s kojom je potpisala Sporazum o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja).
- Maj 2023 - Ministar vanjskih poslova BiH, Elmedin Konaković, posjetio je Bratislavu (razgovor o članstvu BiH u EU i NATO-u).
- Maj 2023 - Ministar vanjskih poslova Bujar Osmani boravio je u Bratislavi, gdje je takođe prisustvovao GLOBSEC Forumu 2023 i govorio na panelu o EU integraciji.
- Maj 2023 - Ambasada Slovačke u Podgorici organizovala je u saradnji sa Privrednom komorom Crne Gore poslovni forum za slovačke kompanije koje rade u HORECA sektoru i proizvodnji hrane.
- Jun 2023 - Ambasador Slovačke u BiH, Roman Hlobeň, zajedno sa komandantom NATO HQ u zemlji, uručio je donaciju od 20.000 eura Ministarstvu odbrane BiH.
- Jun 2023 - Otvorena je redovna avio linija između Bratislave i Podgorice, kojom upravlja Air Montenegro.
- Jul 2023 - Slovački ministar Miroslav Wlachovský sastao se sa zamjenikom ministra vanjskih poslova BiH, Josipom Brkićem, tokom NATO samita u Viljnusu.
- Jul 2023 - Ministar vanjskih i evropskih poslova Slovačke Miroslav Wlachovský, zajedno sa svojim austrijskim i češkim kolegama, Aleksandrom Schallenbergom i Janom Lipavským, posjetio je Sjevernu Makedoniju (susret sa ministrom vanjskih poslova Bujarom Osmanijem, drugim predstavnicima Vlade Sjeverne Makedonije, opozicijom i civilnim društvom).
- Septembar 2023 - Lider bosanskih Srba Milorad Dodik boravio je u nezvaničnoj posjeti Bratislavi (susret sa predsjednikom tadašnje opozicione stranke SMER-SSD, Robertom Ficom i njegovim zamjenikom Jurajem Blanárom).
- Decembar 2023 - Predsjednica Zuzana Čaputová, u pratnji ministra odbrane Roberta Kaliňáka, posjetila je Bosnu i Hercegovinu (susret sa slovačkim vojnicima koji služe u EUFOR/Althea operaciji i bh. sagovornicima, gdje su razgovarali o mogućnostima povećanja doprinosa Slovačke ovoj operaciji).
- Decembar 2023 - Oproštajni susret slovačkog ambasadora u Srbiji, Fedora Rosoche (susret sa predsjednikom Aleksandrom Vučićem, ministrom vanjskih poslova Ivicom Dačićem, kao i patrijarhom Srpske pravoslavne crkve Porfirijem). Novi ambasador Slovačke u Srbiji, Michal Pavúk, preuzeo je dužnost u februaru 2024. godine⁴⁵.

MULTILATERALNA SARADNJA

Slovačka je demonstrirala svoju podršku teritorijalnom integritetu Ukrajine i osudila eskalaciju ruske agresije na raznim multilateralnim forumima, među kojima su najvažniju ulogu igrali UN, EU i NATO. Glasanja u Generalnoj skupštini UN-a iz marta 2022. i februara 2023. mogu poslužiti kao primjeri⁴⁶. Uprkos promijenjenoj, ofanzivnijoj retorici nekih predstavnika nove slovačke vlade, koju predvodi premijer Fico, prema Ukrajini i jačanju glasova koji se zalažu za obnovu saradnje s Rusijom, Slovačka nije prestala da podržava Ukrajinu. Od kada je Fico vlada zaustavila vojnu pomoć Ukrajini iz državnih

45 For more information see also Ján Cingel, "Slovakia and the Western Balkans in 2023: a year of turbulence", In: Peter Brežani (ed.) Yearbook of Slovakia's Foreign Policy 2023, Research Center of the Slovak Foreign Policy Association 2024, <https://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2021/08/Yearbook-of-Slovakis-Foreign-Policy-2023.pdf>

46 General Assembly Overwhelmingly Adopts Resolution Demanding Russian Federation Immediately End Illegal Use of Force in Ukraine, Withdraw All Troops, 2 March 2022, <https://press.un.org/en/2022/ga12407.doc.htm>, UN General Assembly calls for immediate end to war in Ukraine, 23 February 2023, <https://news.un.org/en/story/2023/02/1133847>.

zaliha, nastavila je s pružanjem drugih vrsta pomoći, među kojima je humanitarna pomoć igrala najvažniju ulogu. Ova "crvena linija" koja se primjenjuje na vojnu pomoć, međutim, nije uticala na pružanje municije i različitih vrsta vojne opreme (uključujući haubice "Zuzana") Ukrajini na komercijalnoj osnovi.

Slovačka nikada nije upotrijebila veto ni u NATO-u ni u EU kada je podrška Ukrajini u pitanju. Ovo se odnosi i na podršku pruženu kroz instrument Evropskog mirovnog fonda, jer on ne obavezuje zemlje učesnice da pružaju vojnu pomoć na pojedinačnom (državnom) nivou. S druge strane, Slovačka se nije pridružila češkoj inicijativi za finansiranje i nabavku municije za Ukrajinu. Kao reakcija na ovu odluku, u Slovačkoj je pokrenuta uspješna građanska inicijativa za prikupljanje sredstava u ovu svrhu⁴⁷.

Minilateralni formati saradnje kroz koje je Slovačka takođe pokazala svoju podršku Ukrajini ne smiju biti zaboravljeni. Zbog razlika između Mađarske i ostale tri Višegradske zemlje, V4 definitivno je prestala da igra ulogu najefikasnijeg formata regionalne saradnje nakon februara 2022, ali podrška Ukrajini je i dalje izražavana na samitima predsjednika, premijera i ministara vanjskih poslova. Nakon parlamentarnih izbora u septembru 2023. godine, neki predstavnici slovačke vlade, uključujući premijera Fica, retorički su se, a do znatne mjere i praktično, približili mađarskoj vladi i premijeru Orbánu. Ovo je dodatno produbilo podjele unutar grupe. Ipak, Međunarodni Višegradski fond (IVF), koji podržavaju sve četiri V4 vlade, nastavio je da podržava projekte fokusirane na Ukrajinu, uključujući projekte mobilnosti. Slavkov trokut (S3), koji obuhvata Slovačku, Austriju i Češku, takođe je služio kao platforma za izražavanje pro-ukrajinskih stavova, posebno na nivou ministara vanjskih poslova, prije slovačkih izbora 2023. godine. Ovaj format, preferiran od strane prethodnih vlada Eduarda Hegera i Ľudovíta Ódora, međutim, izgubio je na važnosti, s obzirom na to da je nova Fico vlada dala prednost Višegradskom formatu. Najaktivnija platforma za konsultacije i podršku Ukrajini postao je Bukurešt devet format (B9), koji obuhvata devet članica istočnog krila NATO-a. Inicijativa se održava na nivou predsjednika devet zemalja učesnica.

REGIONALNA SARADNJA NA ZAPADNOM BALKANU

Slovačka je podržala regionalnu saradnju na Zapadnom Balkanu kroz aktivnosti Evropske unije, ali i kroz svoje angažovanje u minilateralnim formatima regionalne saradnje. Među njima, posebna pažnja posvećena je Višegradskoj grupi. Kao članica različitih regionalnih formata, Slovačka razumije važnost regionalne saradnje za integraciju zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju i razvoj dobrosusjedskih odnosa.

Podrška zemljama Zapadnog Balkana od strane Višegradskih zemalja datira (barem) od 2004. godine kada je potpisana Kroměříž deklaracija koja je okvirila prioritete zemalja V4 nakon njihovog pristupanja EU. Kada je u pitanju politička saradnja, V4 je bila jedini regionalni format koji je imao zajedničke ministarske sastanke sa ministrima vanjskih poslova iz zemalja Zapadnog Balkana u cijeloj EU. Iako Zapadni Balkan i dalje predstavlja teritorijalni prioritet za sve zemlje V4, saradnja na nivou grupe nije toliko intenzivna kao što je bila. Posljednji V4+WB ministarski sastanak održan je u junu 2021. godine, pod poljskim predsjedavanjem V4. Razlog tome je prvenstveno rastuća divergencija u evropskim i vanjskim političkim prioritetima zemalja V4. Zbog veoma ograničene

⁴⁷ According to the portal Munícia pre Ukrajinu (Ammunition for Ukraine) portal, within 45 days of fundraising 4,278,222 EURO was raised. The sum is higher than the official support of some of the governments of the countries participating in the initiative. See <https://www.municiapreukrajinu.sk/>.

političke saradnje na nivou grupe, većinu međuregionalnih aktivnosti koordinirao je Međunarodni višegradski fond (IVF).

V4 je služila kao inspiracija i uzor za regionalne inicijative na Zapadnom Balkanu, uključujući Fond za Zapadni Balkan (WBF). WBF je modeliran prema Međunarodnom višegradskom fondu (IVF), jedinoj stalnoj instituciji u V4. Ideja o stvaranju slične institucije na Zapadnom Balkanu pojavila se prvobitno u studiji Međunarodnog centra za demokratsku tranziciju (ICDT), koja je razvijena uz učešće autora iz svih zemalja V4. Namjera je bila razviti samoodrživu instituciju, s jakim regionalnim vlasništvom, koju bi finansirale vlade u regionu.

Tzv. tehnička pomoć IVF-a WBF-u značajno je opala tokom posljednjih pet godina. Dok je već 2017. godine iznos bio relativno skroman – 80.000 eura – između 2020. i 2021. smanjen je na 60.000 eura, a u 2022-2023. na 40.000 eura. Ipak, oba fonda koordiniraju evaluaciju projekata koji se fokusiraju na Zapadni Balkan i dijele informacije o aplikantima. Iako je WBF uspio privući strana i EU sredstva, doprinosi vlada zemalja Zapadnog Balkana ostaju relativno niski (i nedovoljni kada je riječ o punom funkcionisanju WBF-a). Ova činjenica ne odgovara prvobitnom očekivanju da će vlade zemalja Zapadnog Balkana biti odgovorne za funkcionisanje WBF-a i da će finansiranjem njegovih aktivnosti garantovati regionalno vlasništvo nad WBF-om. Uloga IVF-a, međutim, zbog svog vrlo simboličnog finansijskog doprinosa, vrlo je ograničena.

Saradnja između IVF-a i WBF-a nastavlja se na različitim nivoima i korištenjem drugih, nefinansijskih instrumenata. Jedan od njih je redovni dijalog između rukovodstva obje institucije. IVF je, u saradnji s Fondom za Zapadni Balkan (WBF), također dogovorio novu šemu usmjerenu na intenziviranje akademske mobilnosti između regija V4 i Zapadnog Balkana. Nova šema, pokrenuta 2024. godine, pruža finansijsku podršku za gostujuće stipendije i predavanja. Strane dijele troškove u omjeru 3:2 – IVF pokriva 60% budžeta, dok WBF 40%. Iako je ukupan iznos posvećen ovoj projektnoj šemi prilično skroman (100.000 eura ukupno), šema se kao takva može percipirati kao nova aktivnost u međuregionalnim odnosima i može se dalje razvijati⁴⁸.

Razvoj međuregionalne saradnje može se mjeriti i podrškom projektima koje IVF podnose subjekti sa sjedištem u pojedinim zemljama Zapadnog Balkana, kao i podržanim stipendijama⁴⁹.

ZAKLJUČCI

Slovačka je bila i ostaće pristalica politike proširenja EU i integracije Zapadnog Balkana (kao i takozvanih zemalja „Trio za pristupanje“) u Evropsku uniju. Kada je riječ o daljem proširenju NATO-a, Slovačka će najvjerojatnije procjenjivati potencijalne kandidate za članstvo pojedinačno. Do sada je vlada izrazila negativan stav prema aspiracijama Ukrajine da postane članica NATO-a.

U poređenju s većinom država članica EU, Slovačka će nastaviti da zauzima drugačiji stav o jednostrano proglašenoj nezavisnosti Kosova. Iako je Slovačka bila uzdržana tokom glasanja u Komitetu ministara Savjeta Evrope u vezi sa aplikacijom Kosova za članstvo 2023. godine, slovački ministar vanjskih poslova je, uoči očekivanog narednog kruga glasanja u Savjetu Evrope zakazanog za proljeće 2024. godine, izdao saopštenje u kojem je odbio prihvatanje članstva Kosova u Savjetu

48 Na osnovu Zapisnika sa sastanka Savjeta ambasadora (19. decembar 2023), Rezolucije Konferencije ministara spoljnih poslova (19. decembar 2023), kao i intervjuja koji je jedan od koautora obavio sa predstavnicima Međunarodnog Višegradskog fonda

49 Za više detalja, molimo posjetite zvaničnu web stranicu Međunarodnog Višegradskog fonda, www.visegradfund.org

Evrope, osim ako se ne postigne dogovor između Beograda i Prištine⁵⁰. Dalje razlikovanje stavova Slovačke u odnosu na druge države članice u pitanjima vezanim za Zapadni Balkan nije isključeno. Nedavna uzdržanost u glasanju UN-a o genocidu u Srebrenici može se uzeti kao najnoviji primjer. Zajedno sa dvije druge članice EU, Kiprom i Grčkom, Slovačka je bila uzdržana prilikom glasanja, dok je Mađarska bila protiv priznanja genocida u Srebrenici. Prema izjavi koju je objavilo Ministarstvo vanjskih i evropskih poslova, Slovačka je priznala genocid u Srebrenici, ali je motivacija za uzdržavanje od glasanja bila radi „stabilnosti Zapadnog Balkana, gdje je situacija bila prilično napeta“⁵¹. Ova pozicija je izazvala pitanja među nekim stranim posmatračima u vezi sa budućom usklađenošću Slovačke s politikama EU usmjerenim na Zapadni Balkan.

Uzimajući u obzir slabosti minilateralnih formata regionalne saradnje u kojima Slovačka učestvuje, kao što su V4 i S3, bilateralne inicijative i saradnja na nivou EU će i dalje biti najvažniji alati Bratislave za podršku pristupanju zemalja Zapadnog Balkana u EU i regionalnoj saradnji na Zapadnom Balkanu. Ipak, Međunarodni Višegradski fond može napraviti razliku, zahvaljujući svom dugogodišnjem iskustvu i nefokusiranju na politička pitanja. U određenoj mjeri, neformalna inicijativa „Prijatelji Zapadnog Balkana“⁵², pokrenuta u junu 2023. godine, mogla bi takođe poslužiti kao alat, posebno kada je riječ o balansiranju istočnog pomaka u procesu integracije EU. Još jedna mogućnost za razmjenu mišljenja ostaće samiti Evropske političke zajednice (EPC), iako očekivanja od ove inicijative ostaju umjerena zbog njenog simboličnog karaktera. Evropska perspektiva zemalja Zapadnog Balkana može se dodatno podržati kroz proces izgradnje kapaciteta i razvoj sektorskih preporuka putem projekta Nacionalne konvencije Evropske unije, koji se smatra važnim elementom razmjene znanja⁵³.

Uprkos promijenjenoj retorici nove slovačke vlade formirane nakon opštih izbora 2023. godine i njenom nevoljkom pružanju vojne pomoći Ukrajini iz državnih zaliha, Slovačka je nastavila da podržava Ukrajinu i njene ambicije za integraciju u EU. Stavovi koje je Slovačka zauzela na sastancima Evropskog savjeta, kao i zajednički organizovan sastanak vlada Slovačke i Ukrajine, potvrđuju ovu podršku. Ipak, zbog turbulencija u domaćoj politici, ne može se uzeti zdravo za gotovo apsolutni kontinuitet slovačke vanjske i evropske politike. I dalje, projekti koji bi unaprijedili saradnju i koordinaciju između Zapadnog Balkana i takozvanih zemalja „Trio za pristupanje“, održani na međuregionalnom i EU nivou, sigurno će ostati u fokusu slovačke vanjske politike u godinama koje dolaze.

50 Vyhlásenie ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí SR Juraja Blanára k záverom Výboru pre politické vzťahy a demokraciu Parlamentného zhromaždenia Rady Európy k členstvu Kosova v Rade Európy, 2 April 2024 - https://www.mzv.sk/pressreleasedetail?p_p_id=sk_mzv_portal_pressrelease_detail_portlet_PressReleaseDetailPortlet&p_p_lifecycle=0&groupId=10182&articleId=21524491.

51 Hlasovanie vo Valnom zhromaždení OSN o Srebrenici, 23 May 2024, https://www.mzv.sk/pressreleasedetail?p_p_id=sk_mzv_portal_pressrelease_detail_portlet_PressReleaseDetailPortlet&p_p_lifecycle=0&groupId=10182&articleId=22922134

52 “Friends of the Western Balkans” CallforConcreteStepstowardstheIntegration of the Western BalkansintotheEuropeanUnion, 23 June 2023, <https://www.bmeia.gv.at/en/the-ministry/press/news/2023/06/friends-of-the-western-balkans-call-for-concrete-steps-towards-the-integration-of-the-western-balkans-into-the-european-union>.

53 Trenutno se projekat sprovodi uz delimičnu podršku Slovačke pomoći u dve zemlje Zapadnog Balkana, konkretno u Albaniji i Severnoj Makedoniji

